

Verslag van een openbaar verhoor

De parlementaire enquêtecommissie Corona heeft op 26 augustus 2026 **mevrouw Westerveld** als getuige gehoord, die werd bijgestaan door de heer Drissen.

Voorzitter: De Kort

Griffier: Rijkers

Aanwezige leden van de commissie: Huidekooper, De Kort, Lammers, Mutluer en Poortman.

Aanvang 14.00 uur.

De **voorzitter**:

Ik open de vergadering. Het is vandaag woensdag 26 augustus 2026. Aan de orde is een openbaar verhoor door de parlementaire enquêtecommissie Corona. Ik verzoek de griffier om de getuige en haar bijstandsverlener naar binnen te leiden.

(Mevrouw Westerveld wordt binnengeleid door de griffier.)

De **voorzitter**:

Beiden van harte welkom, mevrouw Westerveld natuurlijk in het bijzonder. Voordat we gaan beginnen, geef ik de aanwezige pers kort de gelegenheid voor een fotomoment.

(Er worden enkele foto's gemaakt.)

De **voorzitter**:

Corona was een pandemie die begin 2020 leidde tot een wereldwijde crisis. Het kabinet nam maatregelen die ons troffen in het dagelijks leven. Ook de Tweede Kamer had een belangrijke rol in die besluitvorming. Als parlementaire enquêtecommissie Corona zijn wij ingesteld om tot een grondige, breedgedragen terugblik namens de Tweede Kamer te komen op die coronaperiode, om te leren voor een volgende pandemie of langdurige crisis.

Mevrouw Westerveld, u bent opgeroepen als getuige. U bent nog steeds, maar was ook ten tijde van de pandemie, Tweede Kamerlid, toen nog voor GroenLinks. Deze gehele week staat in het teken van de werkwijze van de Tweede Kamer, maar ook van de besluitvorming die aangaande corona plaatsvond in die periode. Daarom bent u ook opgeroepen als getuige.

U heeft ervoor gekozen om de belofte af te leggen. Daarmee bent u gehouden om de gehele waarheid en niets dan de waarheid te zeggen. Ik wil u verzoeken om te gaan staan.

(In handen van de voorzitter legt mevrouw Westerveld de belofte af.)

De **voorzitter**:

Dan staat u onder ede. U mag weer gaan zitten.

Voordat we gaan beginnen: heeft u nog vragen aan de commissie?

Mevrouw **Westerveld**:

Nee, dank u. Ik heb geen vragen.

De **voorzitter**:

Oké, mooi. Wij wel. We hebben veel te vragen, dus laten we snel beginnen. Dit verhoor zal worden afgenomen door de collega's Lammers en Poortman. Het kan zijn dat ik een enkele aanvullende vraag stel. Voor het eerste onderwerp geef ik graag het woord aan collega Lammers.

Mevrouw **Lammers**:

Dank u wel, voorzitter. Ook namens mij van harte welkom, mevrouw Westerveld.

Mevrouw **Westerveld**:

Dank u wel.

Mevrouw **Lammers**:

We willen graag terug met u naar het begin van de coronaperiode. U bent op dat moment nog geen woordvoerder Corona, maar wel Kamerlid. Begin maart 2020 stuurt de Kamervoorzitter een brief met maatregelen voor de Tweede Kamer zelf. Zo wordt er dan besloten om alleen strikt noodzakelijke debatten te voeren en om in beginsel ook geen stemmingen te houden. Het mondelinge vragenuur komt te vervallen en de commissievergaderingen en -

activiteiten worden schriftelijk afgedaan. Hoe beïnvloedden die maatregelen uw werk als Kamerlid, niet zijnde coronawoordvoerder?

Mevrouw **Westerveld**:

Ja, dank. Goede vraag. Dat beïnvloedde enorm het werk van de Tweede Kamer, omdat heel veel debatten en andere overleggen, zoals u net al zegt, niet door konden gaan. Dat vonden we ook wel begrijpelijk. Ik zeg wel: dat vonden we begrijpelijk, want er kwam een enorme ... We zagen beelden uit het buitenland. We zagen wat er in delen van ons land al gebeurde. We zagen de enorme angst bij veel mensen. Wij begrepen dus dat veel debatten op dat moment fysiek niet door konden gaan. Tegelijkertijd vond ik dat, als Kamerlid dat verantwoordelijk was voor onder meer onderwijs, jeugdzorg, mensen met een beperking en mensen in een kwetsbare situatie, ook ingewikkeld, omdat we zagen dat de pandemie ook deze groepen raakte.

Mevrouw **Lammers**:

Kunt u dan ook concrete voorbeelden geven? Ik noem bijvoorbeeld dat er geen commissievergaderingen meer waren, maar dat dat schriftelijk werd afgedaan. Wat veranderde dat praktisch?

Mevrouw **Westerveld**:

Misschien kan ik dan het beste beginnen bij groepen die naar mijn idee gedurende de hele coronaperiode, maar ook nog steeds, heel weinig worden gezien. Dat zijn mensen met mentale problemen, mensen met een beperking en ook mensen met een verstandelijke beperking. Daar gaat het in de Tweede Kamer ook nu veel minder over dan over sommige andere groepen. In die tijd was dat ook zo, terwijl we wel zagen dat de pandemie enorme gevolgen had voor het mentale welzijn van mensen, maar ook bijvoorbeeld voor de bezoekersregeling van jongeren die in de jeugdzorg zaten. Ik weet dat wij met de fractie op dat moment hebben afgesproken om heel terughoudend om te gaan met het stellen van vragen op allerlei andere terreinen. Het hele land stond namelijk in crisisstand en wij wisten hoe druk alle ministeries waren met die crisis, met het ministerie van Volksgezondheid, VWS, voorop. Wij wisten dus ook wel dat het nu even niet de tijd was om je als individueel Kamerlid op je eigen onderwerpen te profileren. Tegelijkertijd heb ik wel, bijvoorbeeld in april dat jaar al, met een aantal collega's vragen gesteld over hoe het nou ging met de bezoekersregeling van jongeren in de jeugdzorg, van mensen in de gehandicaptenzorg en van mensen die in een ggz-instelling zaten, en ook over de maatregelen die werden genomen voor de medewerkers daar. We

probeerden dus op die manier, zo goed en zo kwaad als dat ging, wel ook aandacht te blijven hebben voor die groepen die specifiek, op mijn terreinen dan, voor mij van belang waren.

Mevrouw **Lammers**:

Vindt u achteraf gezien dat dat voldoende is gebeurd, door u, maar ook door andere Kamerleden?

Mevrouw **Westerveld**:

Nou, met de kennis van nu vind ik dat er een aantal groepen zijn die in de hele coronaperiode, maar ook nog steeds, veel te weinig aandacht krijgen. Dat zijn bijvoorbeeld mensen met een verstandelijke beperking. Ik heb ooit in een debat na die periode gememoreerd, want dat wisten we toen nog niet, dat mensen met een verstandelijke beperking vijf keer vaker zijn overleden dan op basis van kenmerken zoals leeftijd en gezondheid aangenomen kon worden. Dan heb ik het over mensen met een verstandelijke beperking. Dat zijn groepen die vaak niet gezien en gehoord worden. Hoe komt dat? Omdat we in Nederland de vertegenwoordiging van groepen vaak op een manier hebben georganiseerd, bijvoorbeeld via vakbonden. Ik had heel veel contact met de onderwijsvakbonden. En wie kunnen zich moeilijker verenigen? Dat zijn mensen met een verstandelijke beperking. We moeten dus altijd als Kamer, als volksvertegenwoordigers, oog blijven houden voor die groepen mensen voor wie het moeilijker is om naar ons toe te komen of om ons op een andere manier te bereiken. Dat doen we te weinig.

Mevrouw **Lammers**:

Had u achteraf, met de kennis van nu of als u nu terugkijkt, iets anders gedaan?

Mevrouw **Westerveld**:

Ik denk dat dat ook in andere gesprekken wel aan de orde is gekomen. Naderhand is er het Maatschappelijk Impact Team gekomen. Dat is heel goed geweest. Met de kennis van nu zeg je natuurlijk dat er veel meer aandacht had moeten zijn voor de brede gezondheid van mensen. Ik refereerde net aan mensen met een verstandelijke beperking, maar dat geldt net zo goed voor jongeren. Ik heb jeugdzorg ook nog steeds in mijn portefeuille. We weten dat er een groep mensen is, een groep jongeren, die het heel moeilijk heeft. Dat gaat over het algemene mentale welzijn van jongeren, maar ook over jongeren die in de jeugdzorg zitten, soms ook jongeren die in een instelling zitten en geen contact, geen fysiek contact,

meer konden hebben met familieleden. Voor hen is die periode natuurlijk ongelofelijk zwaar geweest. Daar is, zeker met de kennis van nu, te weinig aandacht voor geweest, ja.

Mevrouw **Lammers**:

Kunt u ook nog eens uitleggen wat die maatregelen voor invloed hadden op het functioneren van de Kamer an sich?

Mevrouw **Westerveld**:

Ja. De Kamerperiode ... Dat weet u natuurlijk allemaal. We zijn allemaal in ieder geval op dinsdag, woensdag en donderdag in de Tweede Kamer, om daar te vergaderen, en vaak ook op maandag en vrijdag, als we dan geen werkbezoeken afleggen. Dat kon allemaal op een gegeven moment niet meer, dus de enige ... Er is in de Kamer besloten dat wij alleen nog maar coronadebatten zouden hebben. Er moest wel een quorum gehaald worden. Dat betekende heel vaak dat ik in mijn eentje toch vanuit Nijmegen naar Den Haag moest reizen om daar in de Kamer in te checken. Daarna kon ik weer, vaak in een vrijwel lege coupé, naar huis reizen. Daar bestonden onze weken uit. Dat betekende niet dat ons Kamerwerk stillag, want we hadden in onze fractie afgesproken dat de coronadebatten door de woordvoerder werden gedaan.

Tegelijkertijd – het is goed om daarbij te zeggen dat wij toen een fractie van acht waren – waren we allemaal natuurlijk ook op onze eigen terreinen verantwoordelijk om contacten te blijven leggen. Ik heb in die tijd dus bijvoorbeeld heel veel contact gehad met het onderwijs, met de onderwijsbonden, met de onderwijsorganisaties en met de scholierenvertegenwoordigers, die hier ook aan tafel hebben gezeten. Ik heb veel contact gehad met mensen uit de jeugdzorg, de ggz, de gehandicaptenzorg. Al die input probeerden wij te verzamelen, vaak door te telefoneren, via Zoomcalls of op welke andere manier dan ook van digitaal vergaderen. We hebben geprobeerd om op onze eigen terreinen zo veel mogelijk informatie op te halen om door te geven aan degene die bij ons toen het woord voerde over corona. We hebben wel op een gegeven moment met de fractie de afspraak gemaakt dat we vaker schriftelijke vragen zouden stellen. Ik noemde net de vragen die ik al begin 2020 heb gesteld over mentaal welzijn en de bezoekersregeling voor verschillende groepen, zoals jeugdzorg, ggz en gehandicaptenzorg. We hebben toen ook met de fractie vaker een schriftelijke ronde gehad waarin we bedachten: "Als we allemaal losse vragen gaan stellen, belasten we de ministeries heel erg. Laten we

kijken welke vragen er echt leven binnen onze fractie en heel relevant zijn. Die willen toch wel blijven stellen." Dat deden we dan vaak schriftelijk, omdat er geen debatten meer waren.

Mevrouw **Lammers**:

Er is ook een discussie geweest over een digitaal quorum.

Mevrouw **Westerveld**:

Ja.

Mevrouw **Lammers**:

Had dat voor u iets uitgemaakt?

Mevrouw **Westerveld**:

Ik weet dat die discussie er is geweest. Ik was daar zelf natuurlijk niet bij. Dat is deels met de fractievoorzitters gedaan en later ook met het Presidium. Ik zat niet in het Presidium. Ik was geen fractievoorzitter. Ehm ... Het was af en toe ongemakkelijk om als enige de trein te moeten pakken naar Den Haag, alleen om in te kunnen checken en vervolgens weer terug te moeten gaan. Tegelijkertijd kan je natuurlijk ook gewoon werken in de trein. Dat doe ik nu en dat deed ik toen ook al. Er was in die tijd ... We waren aangewezen op thuiswerken op elders werken, omdat we voor een heel groot deel niet in de Tweede Kamer konden werken. Later zijn die maatregelen weer afgeschaald. Behalve een treinreis had het dus verder niet zo heel veel uitgemaakt voor de werkwijze toen.

Mevrouw **Lammers**:

Oké. Op 1 december 2020 treedt de Tijdelijke wet maatregelen covid-19 in werking, als vervanging van de noodverordeningen. Bij die noodverordeningen had het parlement geen rol, maar bij die Tijdelijke wet covid-19 is de betrokkenheid van het parlement wel geregeld door het amendement-Buitenweg.

Mevrouw **Westerveld**:

Ja.

Mevrouw **Lammers**:

Vanaf april 2021 wordt u ook woordvoerder Corona.

Mevrouw **Westerveld**:

Ja.

Mevrouw **Lammers**:

Welke mogelijkheden bood de Tijdelijke wet covid-19 in uw werk als Kamerlid?

Mevrouw **Westerveld**:

Misschien is het wel goed om allereerst het volgende op te merken. Wij waren een fractie van acht, zei ik net, maar we waren wel relevant als het ging over wetgeving, ook omdat wij dan via onze Eerste Kamerfractie, met andere partijen natuurlijk, voor een meerderheid konden zorgen. Bij wetgeving hebben wij voortdurend ook die taak gepakt; dat deed mijn collega, mevrouw Buitenweg, al door een amendement in te dienen om toch ook de inspraak en de rol van het parlement te versterken. Daar hebben wij later bij andere wetten die eraan kwamen – ik denk dat we daar straks in het gesprek ook op terugkomen – ook voortdurend die rol in gepakt. Wij hamerden namelijk de hele tijd op goede informatievoorziening voor het parlement, maar ook op goede betrokkenheid van het parlement, omdat dit een crisis was die onze hele samenleving aanging. Wij zeiden: op het moment dat we de hele samenleving nodig hebben om deze crisis te beteugelen, is ook de rol van het parlement en de democratische besluitvorming van essentieel belang. Vandaar dat wij op verschillende manieren wetgeving hebben aangepast alvorens, in dit geval, te hebben ingestemd.

Het probleem met de tijdelijke wet was dat die niet meer tijdelijk was. Het was de bedoeling dat het een tijdelijke wet zou zijn, om niet meer het parlement te omzeilen, maar uiteindelijk hebben we, even uit mijn hoofd, bijna twee jaar met de tijdelijke wet moeten leven. Dat vonden we ook problematisch, want die versterkte de rol van het parlement. Tegelijkertijd, toen we later in de crisis zaten, vonden wij dat we buiten die crisisstructuur weer terug moesten gaan naar de reguliere besluitvormingsstructuur, zoals we dat doen in een democratie. Daarin neemt het parlement op basis van alle informatie die we krijgen besluiten en dán worden die besluiten naar buiten gebracht. Ik vind het een probleem dat die wet uiteindelijk zo lang van kracht bleef terwijl die wel de tijdelijke wet werd genoemd.

Dat laat wel zien dat het doel van die wet uiteindelijk ... Nou, het laat zien dat die wet uiteindelijk op een manier is gebruikt waar hij in oorsprong niet voor bedoeld was.

Mevrouw **Lammers**:

Nog even voor mensen die mee zitten te kijken: dat amendement-Buitenweg regelde dat een ministeriële regeling binnen twee dagen nadat zij is vastgesteld, aan beide Kamers zou moeten worden voorgelegd en dat deze niet eerder in werking zou kunnen treden dan een week na overlegging. Ik vraag me toch een beetje af: hoe ging het kabinet dan eigenlijk in de praktijk om met deze tijdelijke wet?

Mevrouw **Westerveld**:

Het lastige van deze wet bleef dat het een parapluwet was. Daarmee bedoel ik dat die wet eigenlijk een soort van overkoepelende wet is, waaronder heel veel mogelijk gemaakt kan worden. Die wet was ook bedoeld om, ja, eigenlijk aan het begin van de crisis tijdelijk te gelden, totdat – dat hoopte iedereen aan het begin – die crisis snel weer zou overgaan en we weer over zouden kunnen gaan tot een samenleving waarin we elkaar weer fysiek konden ontmoeten en waarin het parlement ook weer de besluitvormingsstructuur kon vormgeven zoals bedoeld is. Omdat die wet zo lang van kracht bleef, hadden wij daar op een gegeven moment problemen mee en vonden we dat die besluitvormingsstructuur beter kon worden. Wat bedoel ik daarmee? We vonden dat de Kamer meer en eerder aangehaakt moest worden bij besluiten die het kabinet nam.

Ik kan me heel goed voorstellen – volgens mij hebben ook heel veel sprekers voor mij dat gezegd – dat aan het begin, op het moment dat een land in paniekstand staat, op het moment dat je ziet wat er gebeurt in onze ziekenhuizen, maar ook wat het doet met de gezondheid van mensen, dat mensen overlijden, er heel veel angst is. Dan moet een kabinet in staat zijn om heel snel maatregelen te nemen. Na verloop van tijd moet je echter ook nadenken over de vraag: op welke manier kunnen we nou leven met het virus en de verschillende varianten? Wij vonden dat daarin de Kamer te weinig werd meegenomen. Dat is ook een van de redenen dat we ... Dan ga ik even helemaal terug naar het einde van volgens mij 2022 alweer. Toen hebben wij ook de pandemiewet die werd gemaakt, drastisch aangepakt, waardoor je niet zomaar meer vrijheidsbeperkende maatregelen kan nemen zonder dat er een automatische wekker op zit – die lopen dan af – en waarbij het parlement beter en eerder betrokken moet worden. We hebben ook deze

tijdelijke wet ... Uiteindelijk hebben we de pandemiewet zo aangepast dat deze manier van werken ook in een volgende crisis niet meer kan. Het was natuurlijk ook onze positie dat wij bij wetgeving nodig waren, dus we konden die kans ook aangrijpen om wetten die wij wilden veranderen, ook aan te passen.

Mevrouw **Lammers**:

Ondanks dat in deze wet geregeld werd dat het parlement meer betrokken was, was er ook een uitzondering geregeld. Dat betekende dat in spoedeisende gevallen de maatregelen wel al in werking konden treden voordat de Kamer die al dan niet kon bekrachtigen. U heeft in een wetgevingsoverleg van 22 december 2022 gezegd dat dit 78 keer is gebruikt.

Mevrouw **Westerveld**:

Ja.

Mevrouw **Lammers**:

Wat vond u daarvan?

Mevrouw **Westerveld**:

Ja. Ja, daar hadden wij grote problemen mee. Nogmaals, dat was niet aan het begin van de crisis. Ik denk dat iedereen begrijpt dat als of wanneer – het is niet de vraag of, maar wanneer – er weer een nieuwe crisissituatie ons land treft ... Dat kan op het gebied van gezondheid zijn, maar het kan ook wat anders zijn. Ik denk dat iedereen in dit land die de democratie belangrijk vindt, ook begrijpt dat er op dat moment een kabinet moet zitten dat heel snel kan ingrijpen en dat je op dat moment niet eerst kunt wachten totdat de Kamer bij elkaar komt, zich heeft verdiept enzovoort. Dat snappen we allemaal. Maar dat er zo vaak op deze manier, dus door het parlement niet volwaardig te betrekken, van is gebruikgemaakt, vond en vind ik nog steeds problematisch. Dat is dus ook de reden dat wij de pandemiewet zo hebben aangepast dat dit bij een toekomstige crisis, dus niet aan het begin maar wel op het moment dat zo'n crisis verdergaat, niet meer kan gebeuren en dat de Kamers, dus de Eerste en de Tweede Kamer, het hele parlement, beter geïnformeerd moeten worden en inspraak moeten hebben verleend, maar ook dat maatregelen die heel erg ver ingaan op onze grondrechten automatisch aflopen, tenzij er opnieuw goedkeuring aan wordt verleend. Dat heeft deze reden.

Mevrouw **Lammers**:

U heeft dat in dat debat naar voren gebracht. Hoe werd daarop gereageerd? Wat is daarmee gedaan? Wat voor gevolg is daaraan gegeven?

Mevrouw **Westerveld**:

Ja, misschien wel ... We hebben de pandemiewet toen besproken met minister Kuipers. Die is toen na de verkiezingen aangetreden als nieuwe minister. De voorbereiding daarvan ging nog wel met minister De Jonge. Uiteindelijk zag het kabinet, trouwens ook minister De Jonge, dus wel waarom we dat belangrijk vonden. Ze zagen ook dat ze ons nodig hadden. Toen is daarmee ingestemd door de Eerste en de Tweede Kamer. Dus uiteindelijk is het ons gelukt om die wet op deze manier aan te passen. In die tijd zorgde dit regelmatig voor een botsing. Toen ik woordvoerder werd in april 2021 hadden we het eerste jaar al achter de rug. Op dat moment hoopten we ook dat we uit de crisis zouden gaan. Nou, er kwamen nog een aantal varianten van het coronavirus bovenop, dus dat is ijdele hoop gebleken. Maar we hebben wel elke keer aan het kabinet laten weten dat wij de inspraak van het parlement heel belangrijk vonden en dat we dachten dat de besluitvorming daardoor beter kan worden gedaan, maar ook dat het zorgt voor meer draagvlak in de samenleving. Als je de hele samenleving nodig hebt om een crisis te beteugelen, is het ook nodig dat je een democratisch besluitvormingsproces hebt met een debat in de Tweede Kamer waar je verschillen van mening kan zien en waarin mensen het elkaar ook echt wel moeilijk mogen maken, want je ziet dan waar de verschillende partijen staan. Dat is daar naar ons idee wel voor nodig.

Mevrouw **Lammers**:

Vindt u dan dat dat onvoldoende is gebeurd, nu dat 78 keer is omzeild?

Mevrouw **Westerveld**:

Ja. Destijds was dat ook al mijn grote kritiekpunt. We waren heel vaak ... Het is misschien wel goed om erbij te zeggen dat wij over de strategie en de inhoud vaak veel voorzichtiger waren dan het kabinet. Wij vonden dat mensen in een kwetsbare situatie beter beschermd moesten worden. Dan heb ik het over mensen met een kwetsbare gezondheid, maar ook over mensen die minder te besteden hebben. Die worden ook vaak vergeten. De groepen overlappen elkaar ook vaak. Maar wij vonden wel dat als je vrijheidsbeperkende maatregelen neemt, wat voortdurend gebeurde, die afweging in grondrechten beter zou moeten worden gemaakt. We vinden ook dat als je vrijheidsbeperkende maatregelen oplegt, daar een hele goede

onderbouwing aan ten grondslag moet liggen en dat je moet proberen om maatregelen te nemen die zo min mogelijk inbreuk maken op de grondrechten van mensen. Dat was ook de reden voor onze voorzichtigheid. Wij zeiden: als je nu maatregelen neemt ... Dat gebeurde bijvoorbeeld in september 2021, weet ik nog. Toen zeiden we ... Het virus laait op. Het was een nieuwe variant: delta, zeg ik even uit mijn hoofd. Toen zeiden we: neem nou nu maatregelen, die natuurlijk wel beperkend zijn, om een lockdown, dus een hele zware maatregel, die de hele samenleving treft, te voorkomen. Wij vonden echt dat je mensen moest beschermen, maar wel met maatregelen die zo min mogelijk inbreuk maakten op de grondrechten van alle mensen in Nederland.

Mevrouw **Lammers**:

Oké, dank u wel. Op de inbreuk op de grondrechten komen we later nog terug.

De **voorzitter**:

Collega Poortman, heeft u nog aanvullingen op dit onderwerp?

De heer **Poortman**:

Ja, die heb ik. Ook goedemiddag vanuit mij, mevrouw Westerveld.

Mevrouw **Westerveld**:

Goedemiddag.

De heer **Poortman**:

Ik heb net zitten luisteren en denken, dus aan mij is nu de uitdaging dat ik mijn gedachten wat coherent formuleer. Het ging even over die Tijdelijke wet maatregelen. U betrok dat op de crisisstand en op de duur van die wet. Ik dacht: dat zijn wel twee verschillende dingen, toch? Zo'n wet kan een tijdje van toepassing zijn en daar hoort niet noodzakelijk een crisisstand bij. U koppelt die twee zaken aan elkaar. Hoe ziet u dat?

Mevrouw **Westerveld**:

Die wet werd eigenlijk steeds stilzwijgend verlengd. Dat was ons probleem daarmee, dat die wet maar doorliep en maar doorliep. Op een gegeven moment, weet ik me te herinneren, hadden we in een debat dat ik deed – dat is dan 2021 of 2022 geweest; de data weet ik niet uit mijn hoofd – problemen met dat we de wet weer pas bespraken terwijl die alweer was ingegaan. Dat is het probleem. Op het moment dat je een wet hebt die

tijdelijk van aard moet zijn, dan moet er ook beslismoment zijn: wanneer loopt die dan af? Wij hebben op een gegeven moment ook aan het kabinet gevraagd: waar sturen jullie dan op? Wat zijn dan de signaalwaarden? Bijvoorbeeld hoeveel besmettingen moeten er zijn of hoeveel mensen moeten er in een ziekenhuis liggen voordat die wet afloopt? Wij misten zo'n duidelijk ijkmoment waarop die wet afliep. We hadden – daarmee probeer ik niet mensen tekort te doen – de indruk dat het kabinet ook wel makkelijk uitkwam dat die tijdelijke wet nog steeds bestond en dat die maar telkens weer werd verlengd, omdat je daarmee meer kon besluiten en makkelijker de democratische inspraak van die Kamer wat terzijde kon leggen. Daarmee wil ik niemand tekort doen, maar dat gebeurde natuurlijk wel. Die wet werd de hele tijd weer opnieuw verlengd en dat vonden we problematisch.

De heer **Poortman**:

Gebeurde het stilzwijgend of moest de Kamer er wel mee instemmen, met die verlengingen?

Mevrouw **Westerveld**:

Ja, de Kamer moest daar wel mee instemmen, maar dat kon ook achteraf gebeuren en dat was een probleem.

De heer **Poortman**:

Op die manier. Even als tegendenken. Je zou ook kunnen zeggen: de crisis heeft ook wel zo lang geduurd. Pas eind 2021, begin 2022 begon dat virus zich op een andere manier te gedragen, zodat ook de crisis voorbij was. Hoe kijkt u daarnaar?

Mevrouw **Westerveld**:

Ja, dat klopt. We hebben verschillende varianten van het virus gehad. Soms wist je ook niet welke ... Je hebt natuurlijk als Kamerlid altijd een informatieachterstand. Ik weet dat onze beleidsmedewerker, mijn bijstandsverlener die achter me zit, op een gegeven moment belde en zei: ik heb echt heel slecht nieuws, want er komt een nieuwe variant onze kant op en we weten dat die veel besmettelijker is, maar we weten nog niet hoe ziekmakend die is en welke groepen die treft. Met zo'n situatie word je dan als Kamerlid geconfronteerd. Dus we hebben verschillende varianten van het virus gehad. Wat wij misten van het kabinet, was een hele duidelijke strategie: waar stuur je nou op? Wat ons betreft had er veel meer gestuurd moeten worden op hoe je voorkomt dat het virus rondgaat. Het kabinet heeft heel lang gestuurd op ziekenhuiscapaciteit. Daar dachten wij anders over.

De heer **Poortman**:

Ik bedoel eigenlijk dat dit gekoppeld werd, dat de tijdelijke wet samenloopt met hoelang die crisis duurde. Dus even los van hoe het kabinet het heeft aangepakt, was het coronavirus nog niet de samenleving uit. Dat zou natuurlijk een aanleiding kunnen zijn om die tijdelijke wet dan inderdaad nog even weer verlengd te hebben. Dat is ook gebeurd in die tijd.

Mevrouw **Westerveld**:

Ja, ik snap uw vraag. Ik wijd onnodig uit.

De heer **Poortman**:

Dat bewaken wij.

Mevrouw **Westerveld**:

Wij vonden dat er duidelijke parameters of sturingsinstrumenten moesten zijn, zodat we ook wisten: wanneer loopt die wet dan af? Dat was een probleem dat we hadden, maar we hadden in het algemeen ook problemen bij de betrokkenheid van de ... We vonden ook dat het te weinig goed werd onderbouwd. Ik snap dat je een wet nodig hebt die het kabinet in staat stelt om verregaande maatregelen te treffen. Dat snap ik. Maar je moet ook nadenken – dat vonden we na verloop van tijd – over wanneer die wet dan afloopt en wanneer we weer toegaan naar een "normaal" besluitvormingsproces met betrokkenheid, volle betrokkenheid, van de Eerste en de Tweede Kamer. En dat misten we. Het was niet duidelijk op welk moment die wet afliep.

De heer **Poortman**:

Dat maakt u helder. In het kader van om hier ook van te leren: de regering heeft natuurlijk altijd een soort agendamacht in wanneer ze dingen bij de Kamer neerleggen, maar de Kamer kan daar ook iets tegenoverzetten. Hoe zou de Kamer hierop proactief kunnen acteren, om dit soort stilzwijgende verlengingen voor te zijn of te voorkomen?

Mevrouw **Westerveld**:

We hebben dat dus gedaan door uiteindelijk de pandemiewet aan te passen. Ik gaf net al aan: bij wetgeving waren wij heel relevant. Heel veel maatregelen konden worden genomen zonder dat wij daar iets over te zeggen hadden, omdat de tijdelijke wet, die een parapluwet is, dat mogelijk maakte. Bij wetgeving waren wij wel heel relevant, dus wij hebben eigenlijk alle coronawetten die naar ons toe zijn gekomen, aangepast door middel van

amendementen. Mijn collega Buitenweg heeft dat gedaan door middel van een aantal amendementen die meer inspraak van de Kamer op dat moment mogelijk maakten. Aan het einde hebben we dat ook nog eens gedaan bij de pandemiewet. Die hebben wij zodanig aangepast, dat maatregelen die een verregaande inbreuk zijn op grondrechten, dus vrijheidsbeperkende maatregelen, aflopen, tenzij de Kamer daar opnieuw proactief toestemming aan verleent. Dat kan je natuurlijk zien aankomen. Er zit een wekker op van, uit mijn hoofd, acht weken, zodat maatregelen aflopen, tenzij het parlement zegt: de nood is nu zo hoog dat ze moeten doorlopen. Het tweede wat wij hebben gedaan – ik vat het even samen – is ervoor zorgen dat het parlement niet meer buitenspel gezet kon worden bij grote maatregelen. Die pandemiewet biedt het kabinet, in het geval een nieuwe pandemie of andere ramp ons land aandoet, natuurlijk wel de mogelijkheid om zelfstandig maatregelen door te voeren. Dat moet het kabinet wel kunnen doen, want als dat niet gebeurt kan dat natuurlijk ook mensenlevens kosten. En daar hebben we het hier wel de hele tijd over.

De heer **Poortman**:

Ja, dat maakt u helder. Het is mij duidelijk geworden. Dank u wel.

De **voorzitter**:

Dan kunt u direct door naar het volgende onderwerp, collega Poortman.

De heer **Poortman**:

Dank, voorzitter. Dat gaat over de informatiepositie. U noemde net al de "informatieachterstand". Iets neutraler geformuleerd gaat het over de informatiepositie en de controlerende taak van de Tweede Kamer. Het algemene verloop tijdens de coronaperiode is dat er eerst een persconferentie is, waarin het kabinet maatregelen of versoepelingen aankondigt, en er vervolgens een technische briefing en een Kamerdebat plaatsvindt. Wat betekent het voor het debat in de Tweede Kamer dat zo'n debat pas plaatsvindt na de persconferentie?

Mevrouw **Westerveld**:

Je wordt vaak voor een voldongen feit gesteld, omdat maatregelen al zijn aangekondigd. Dus mensen in de samenleving zijn al bezig met voorbereidingen daarvoor, en dan pas heb je het Kamerdebat. Ik heb op een gegeven moment met een groot deel van de oppositie een motie ingediend die vroeg om eerst het Kamerdebat te houden en dan de persconferentie. Uit mijn hoofd heeft die motie toen geen meerderheid gehaald, dus het is ook

een meerderheid van de Kamer, in dit geval de coalitiepartijen, geweest die nog steeds, na anderhalf jaar crisis, instemde met deze werkwijze. Het is wel goed om dat te noemen. Ja, ik vond daar iets van, maar we hadden toen geen meerderheid.

De heer **Poortman**:

Hoe zag u het precies voor zich als het andersom zou zijn? Ik snap het voordeel, want dan heb je het debat voordat de maatregelen ingaan, maar hoe zou dat er precies uit moeten zien? Debatteert u dan over een maatregelenpakket dat voorgesteld wordt? Heeft de Kamer dan genoeg informatie om die maatregelen goed te wegen voordat ze in zouden moeten gaan?

Mevrouw **Westerveld**:

Dat hangt wel van de algehele informatiepositie van het kabinet af. Er is al een paar keer gerefereerd aan een uitspraak die ik een keer tijdens een debat heb gedaan, namelijk dat we om 0.30 uur een pakket van honderden pagina's naar ons toegestuurd kregen ...

De heer **Poortman**:

Dat zit in mijn volgende blokje. Dan zal ik het citeren.

Mevrouw **Westerveld**:

Prima, dan gaan we daar zo op in. Aan het begin van de crisis kan dat niet. Dat begrijp ik heel goed. Maar op een gegeven moment, op het moment dat je verder in zo'n crisis zit en je over verregaande maatregelen praat, dan vind ik dat zo'n persconferentie over maatregelen die daaruit komen, gehouden zou moeten worden na een Kamerdebat, waarin je als Kamer alle afwegingen hebt kunnen maken. Dat vraagt ook een verantwoordelijkheid van de Kamer. Ik ben ook best kritisch op de rol van de Kamer, zoals misschien ook wel zal blijken uit de rest van het verhoor ...

De heer **Poortman**:

En als u daar nu al wat woorden aan zou moeten geven? Waar bestaat die kritiek uit?

Mevrouw **Westerveld**:

Nou, ik vond dat de Kamerdebatten, ook de debatten over corona, niet altijd werden gebruikt waarvoor we ze zouden moeten gebruiken. Misschien even als voorbeeld: het ging in debatten heel weinig over die afweging van

grondrechten, maar heel vaak over vragen als "met hoeveel mensen mag je aan een tafel zitten op een terras?" of "hoe laat gaat de avondklok precies in?" Dat vind ik een dilemma. Terugkijkend mis ik ook de diepgaandere analyse die de Kamer misschien ook zou moeten maken en het gesprek dat we met elkaar zouden moeten voeren over waar we nou op willen gaan sturen. Want daar hangt nogal veel van af. Stel dat we sturen op bijvoorbeeld ziekenhuiscapaciteit. Aan het begin werd gezegd ... Laten we zeggen: we sturen op ziekenhuiscapaciteit. Welk plan hoort daar dan bij? Ik vond zelf dat er beter gestuurd zou moeten worden op meer testcapaciteit en voorkomen dat het virus blijft rondgaan, dus de R-waarde naar onderen krijgen. Dan hoort daar een ander plan bij. Maar zo'n fundamenteel debat over waar we nou op sturen, waar het kabinet op zou moeten sturen, wat we als Kamer daarin belangrijk vinden, hoe we de afweging over de grondrechten maken, hoe we als Kamer betrokken willen worden bij de besluitvorming ... Dat soort afwegingen zou je eigenlijk met elkaar moeten maken als Kamer. Dat is veel te weinig gedaan, terwijl het – ik noemde het net al – in de debatten wel heel veel ging over de vraag hoe laat de avondklok precies inging. Dat is ook een belangrijk onderwerp. Dat zijn natuurlijk herkenbare symbolen – denk aan terrassen – waar mensen een beeld bij hebben. Daar ging het dus veel meer over.

De heer **Poortman**:

Zit het 'm dan in het denken van het publiek dat het herkenbaar moet zijn, of heeft u ook een ander zicht gekregen op het onvermogen van de Kamer om dit soort fundamentele debatten te voeren?

Mevrouw **Westerveld**:

Nou, ik denk dat dit ook de tijd was – ik ben dan even heel kritisch – dat er behalve de coronadebatten heel weinig andere dingen plaatsvonden in de Tweede Kamer en dat er heel veel mensen thuiszaten. Dit was ook de tijd dat de filmpjes opkwamen. Die bestonden natuurlijk voor corona ook wel. Je wist dat een deel van de Kamer die debatten ook fijn vond, want dan konden ze weer een snippet maken en weer voor ophef online zorgen. Dat heeft natuurlijk niet bijgedragen aan oplossingen. Dat heeft niet bijgedragen aan het samenhouden van het land, wat heel belangrijk is. Dat draagt ook niet altijd bij aan goede informatievoorziening of aan waar we als Kamer écht over gaan. Ik mis in het algemeen dus wel, zonder hier namen en rugnummers bij te noemen, dat de Kamer de fundamentele debatten voert met elkaar over de vragen waar we, ook als Kamer, nou op willen sturen, welke plannen van het kabinet daaronder moeten liggen en hoe wij er als

Kamer voor gaan zorgen dat die plannen en die doelstelling gehaald worden. Die fundamentele debatten waren er veel minder en het ging iets te vaak over wat ik in het debat toen ook weleens "afleidingsmanoeuvres" heb genoemd.

De heer **Poortman**:

Aan het eind van het verhoor komen we nog terug op de dynamiek binnen de Kamer. Dit is een interessante voorzet. Als het gaat over die debatten over de maatregelen in verhouding tot de persconferentie: kon de Kamer maatregelen nog bijsturen in de praktijk?

Mevrouw **Westerveld**:

Nou, dat was echt heel moeilijk. Ik weet nog wel ... Bij debatten ging het natuurlijk als volgt, en dat is hier misschien al eerder geschetst. Ik zat met mijn aantekeningenblokje achter de tv om naar de persconferentie te luisteren. Een aantal dagen van tevoren wisten journalisten soms al wat er zou spelen. Ik werd ook door onderwijsminister Arie Slob goed op de hoogte gehouden. Wat betreft maatregelen in het onderwijs had ik met hem hele goede contacten en werd ik vaak van tevoren gebeld over: hier denken we aan. Vervolgens hadden we natuurlijk de persconferentie, waarin wij ook hoorden wat er stond te gebeuren. Dan belde ik met een aantal mensen binnen onze fractie, namelijk onze beleidsondersteuner en vaak een paar andere mensen die betrokken waren bij het coronabeleid. Dan werden vaak na middernacht honderden pagina's aan stukken onze kant op gestuurd. Die las ik vaak de volgende ochtend in de trein. Om 9.30 uur of 10.00 uur hadden we een technische briefing. Dan schreef mijn beleidsondersteuner alvast een voorzetje voor het debat. Dat paste ik aan in de korte schorsing die we hadden en om 13.00 uur of 14.00 uur begon het debat en dat duurde vaak tot middernacht, met soms aansluitend stemmingen. Je hebt dus sowieso al heel weinig tijd om je voor te bereiden.

Je weet ook dat terwijl je dat debat aan het voeren bent, de samenleving bezig is met het treffen van maatregelen. Op het moment dat besloten wordt dat de winkels morgen om 14.00 uur gaan sluiten en we hebben op dat moment een debat, dan kan je niet na het debat, terwijl je om middernacht over de moties stemt, nog zeggen: de winkels gaan morgen toch open. Nou ja, dat kan wel, maar dat zou ook weer gevolgen hebben voor het draagvlak in de samenleving. Dat was wel de hele tijd de moeilijke afweging die wij moesten maken. Hoe zorgen we er nou voor dat we wel onze controlerende taak oppakken? Hoe zorgen we ervoor dat we mensen met een kwetsbare

gezondheid beschermen en dat we mensen die in de zorg hun werk doen zo goed mogelijk ontlasten? Hoe zorgen we ook dat maatregelen nog navolgbaar zijn voor grote delen van de samenleving en dat we de samenleving bij elkaar houden? Het is ongeloofelijk ingewikkeld om bij de verschillende elementen die ik net noem een goede afweging te maken, helemaal gezien de korte tijd die er was en helemaal omdat het hier blijft gaan over mensenlevens. Dan heb ik het over de gezondheid van mensen, maar natuurlijk ook over mensen die een onderneming hadden en zagen dat ze moesten stoppen of over kinderen die in een kwetsbare positie zaten. Dat waren zo veel ... Dat waren best lastige overwegingen om in zo'n korte tijd te maken.

De heer **Poortman**:

Helder. Bij het volgende onderwerp komen we nog even terug op de verhouding tussen kritiek en draagvlak. Het zou net even te veel afleiden als we daar nu al op ingaan, dus vandaar dat ik het aankondig.

Als het gaat over de informatiepositie van de Kamer: in de coronaperiode hebben meer dan 50 technische briefings plaatsgevonden. Hoe kijkt u terug op die briefings, waar u aan deelnam?

Mevrouw **Westerveld**:

Nou, dat was best pittig als je net woordvoerder wordt. We refereerden er net al aan. Het jaar daarvoor was ik woordvoerder op het gebied van onderwijs en deels gezondheidszorg, maar dan vooral de mentale kant. En ineens word je coronawoordvoerder en moet je je bezig gaan houden met heel veel ingewikkelde termen die tijdens zo'n technische briefing langskomen. Ik heb dus de eerste weken ongeloofelijk veel werk moeten verzetten om goed te begrijpen waar die technische briefings over gingen. Dan rol je er al heel snel in omdat je week toch wel voor een heel groot deel in het teken staat van coronadebatten.

De heer **Poortman**:

Hebben ze dan ook een functie? Helpen ze in de voorbereiding op debatten, dit soort briefings?

Mevrouw **Westerveld**:

Ja, ze helpen zeker. Je krijgt midden in de nacht stukken toegestuurd. Die bevatten onder meer een heel ingewikkeld wetenschappelijk advies van de mensen van het OMT. Dan helpt het als de volgende dag Jaap van Dissel aan

tafel zit – vaak was hij het, maar we hebben ook andere experts uitgenodigd – aan wie je gewoon vragen kan stellen. Dan kun je gewoon vragen: hoe zit dit nou? We konden dan even doorvragen als iets ons niet duidelijk was. Dus die technische briefings hebben zeker geholpen, ja.

De heer **Poortman**:

Ze zaten vrij dicht op de debatten. Heeft dat zin of zou daar meer tijd tussen moeten zitten?

Mevrouw **Westerveld**:

Ja, idealiter zit er meer tijd tussen. Tegelijkertijd ... Op het moment dat er net een volgende golf is, dan is die tijd er niet. Dus ik begrijp ook wel dat we het op deze manier hebben georganiseerd. Maar op het moment dat er meer tijd kán worden gepakt – dat is later natuurlijk ook wel gebeurd – dan is die tijd ook heel hard nodig, omdat het tijd van je vraagt om alles goed te kunnen lezen. Al die documenten heb ik natuurlijk nooit in mijn eentje kunnen lezen. Ik zou willen dat ik zo snel kon lezen, maar dat kan ik niet. Die hebben we verdeeld binnen de fractie, met een terugkoppeling naar mij. Vervolgens moet je die zelf ook weer samenvatten. Dat is misschien wel goed om hier te noemen. In de meeste debatten hebben wij vier minuten om een punt te maken. Je krijgt heel veel informatie, maar vervolgens moeten wij die zelf in debatten vrij goed en bondig samenvatten in vragen en antwoorden. Je kan dus ook niet alle informatie die je krijgt verwerken.

De heer **Poortman**:

Precies. Nog even over die briefings. Als we daar met een schuin oog naar kijken, dan zien we vooral mensen uit de hoek van de infectieziektenbestrijding die de briefings verzorgen. Is er in die tijd ook overwogen om mensen vanuit een wat bredere hoek en met een andere deskundigheid uit te nodigen?

Mevrouw **Westerveld**:

Ik kan me wel herinneren ... Eigenlijk geldt voor elk overleg dat we in de Kamer hebben dat er discussie ontstaat tussen Kamerleden omdat je allemaal je eigen voorkeur hebt voor mensen die uitgenodigd kunnen worden. Dat daar de voorzitter van het OMT aan tafel zat en vaak ook andere mensen uit de infectiebestrijdingshoek, vond ik heel nuttig, want je moet ook meer weten van de virologische kant van de pandemie. Tegelijkertijd ben je als Kamerlid natuurlijk ook zelf verantwoordelijk voor het ophalen van informatie uit andere hoeken. Dus ja, er is veel discussie

geweest over wie je daar nou wel en niet uitnodigt. Maar je kan natuurlijk als individueel Kamerlid veel doen. Je kan het ook doen door met je collega's te overleggen wie wie belt. Zo kun je zelf ook heel veel informatie ophalen. Dat hebben wij ook voortdurend gedaan. Ik heb met het onderwijsveld voortdurend in contact gestaan, maar ook met de jeugdzorgkant en met mensen uit de gehandicaptenzorg. Ik haalde bij mijn collega's uit andere sectoren elke keer informatie op. Ik denk dat heel veel fracties op deze manier hebben gewerkt.

De heer **Poortman**:

Dat kan ik me voorstellen. Dat is natuurlijk ook een verantwoordelijkheid van een fractie en een Kamerlid. Maar we hebben natuurlijk ook gewoon instituties in Nederland die ons van informatie voorzien. Bijvoorbeeld het Sociaal en Cultureel Planbureau had uitgenodigd kunnen worden, of de Kinderombudsvrouw, om maar wat te noemen.

Mevrouw **Westerveld**:

Ja.

De heer **Poortman**:

Die kwam structureel niet binnen bij de Kamer en is veel genegeerd. Hoe kijkt u daarnaar?

Mevrouw **Westerveld**:

Overigens hebben we heel vaak de brieven van de Kinderombudsvrouw genoemd in onze debatten, omdat voor mij het aspect van kinderen in een kwetsbare positie heel belangrijk was, en nog steeds is.

De heer **Poortman**:

Vanwege uw portefeuille van jeugdzorg, ook.

Mevrouw **Westerveld**:

Precies. Maar ook als ik kijk naar het aantal kinderen dat thuis in een gevaarlijke, risicovolle situatie zit, dan heeft dat altijd mijn volle aandacht gehad, dus wij hebben dat heel vaak genoemd. Tegelijkertijd ... Ik miste heel veel perspectieven. Vanuit wat ik belangrijk vind, zal ik dat altijd hebben. Daar was ook echt wel discussie over. Ik weet niet precies welke namen in al die mailwisselingen staan. Voordat een technische briefing wordt georganiseerd, wordt er een inventarisatie gedaan: wie willen jullie uitnodigen? Kamerleden kunnen dan namen doorgeven en daarover ontstaat

dan discussie tussen de Kamerleden. Uiteindelijk besloot het ministerie in eerste instantie wie werd uitgenodigd en later heeft de Kamer aangegeven: we willen zelf mensen kunnen uitnodigen. Dat gaat dan nog steeds bij meerderheid van stemmen, dus op het moment dat je een fractie van acht bent, verlies je het vaak in dat soort discussies. Ik heb ervoor gekozen, zo zeg ik uit mijn herinnering, om niet voortdurend met anderen in discussies te zijn over de vraag wie we uitnodigen, maar om er zelf voor te zorgen dat wij met zo veel mogelijk mensen contact houden en daar heel veel tijd en energie in te steken. En dan heb ik het niet alleen over deskundigen, maar ook over jongeren zelf, mensen met een beperking en jongeren uit de jeugdzorg.

De heer **Poortman**:

Helder. Weet u of er in die tijd bijvoorbeeld ook wel contact is geweest met de Kinderombudsvrouw?

Mevrouw **Westerveld**:

Dat is er ongetwijfeld geweest. Ik heb een aantal keer aan de brieven gerefereerd. In die tijd speelde ook het welzijn van kinderen. Daarom waren wij ook altijd kritisch op de verschillende scholensluitingen. Dat heeft bij ons altijd een heel belangrijke rol gespeeld. Ik weet dat ik ook een aantal keren aan het kabinet heb gevraagd waarom het niet heeft gereageerd op adviezen van de Kinderombudsvrouw.

De heer **Poortman**:

Tot slot nog voor dit onderwerp wil ik met u ingaan op de besluiten die het kabinet heeft genomen en de verwijzingen naar het OMT die er dan plaatsvonden. Tijdens het debat van 16 december 2021 – ik vergeef het u als u de precieze datum kwijt bent, maar daarom leg ik hem voor – brengt u in: "Het is een politieke keuze om te sturen op de zorgcapaciteit in plaats van op de besmettingscijfers. Het was een politieke keuze om in september sneller te versoepelen dan het OMT verantwoord achtte en het is ook een politieke keuze of het kabinet wel of geen 2G-maatregelen invoert". U benadrukt hier steeds het element van de politieke keuze. Kunt u dat toelichten?

Mevrouw **Westerveld**:

Ja. Dit was namelijk een belangrijk element voor ons tijdens de hele ... Nou, nog steeds. Dit is gewoon belangrijk voor ons. Het is een belangrijk element dat je wel bekijkt wat de rol van eenieder is. De rol van ons als

volksvertegenwoordigers is natuurlijk om mensen te vertegenwoordigen, maar uiteindelijk ook om politieke keuzes te maken samen met het kabinet. De rol van wetenschappers is om onafhankelijk te adviseren. Wij vonden dat het kabinet zich te vaak verschool achter OMT-adviezen en zei: we gaan dit doen, want het OMT vindt dit. Als ik dan die OMT-adviezen las of tijdens een technische brief aan de voorzitter van het OMT of iemand anders vroeg hoe het zat, dan bleek het soms anders te zitten. Dan bleek het soms zo te zijn dat het OMT zei "u kunt dit in overweging nemen" en dat het kabinet dan zei "dit gaan wij doen, want het OMT adviseert dit".

Er is nog een dilemma, namelijk dat wij ook vonden dat wetenschappers hun werk echt onafhankelijk moeten kunnen doen. Achter de OMT-adviezen zat altijd een vraag vanuit het ministerie van VWS. Het ministerie deed dus een uitvraag en daar kwam vervolgens een advies op. Ik had liever gehad dat het anders was, dus dat het OMT vanuit zijn zelfstandige positie kon adviseren en kon aangeven wat het nodig vond, zonder dat er al bij de uitvraag een politieke weging in zat. Ik kan me herinneren dat later uit een OVV-rapport bleek – daar heb ik in een later debat aan gerefereerd – dat het ministerie wel degelijk niet alleen tekstuele aanpassingen aan of suggesties voor OMT-adviezen deed, maar ook af en toe inhoudelijke. Ik heb toen aan het kabinet gevraagd of we een overzicht zouden kunnen krijgen van al de keren dat er inhoudelijke suggesties zijn gedaan aan het OMT. Ik vind namelijk dat wetenschappers onafhankelijk moeten kunnen adviseren, net als alle andere deskundigen. Zij moeten onafhankelijk van welke politieke druk dan ook – of die wel of niet gevoeld wordt of er is – kunnen adviseren.

De heer **Poortman**:

Geldt dit ook voor een gremium dat aan een ministerie verbonden is? Dit is natuurlijk niet een lukrake groep wetenschappers.

Mevrouw **Westerveld**:

Dat is een goeie. Daar zit iets lastigs. We hebben later ook ... Het OMT en het RIVM zijn twee aparte organen, maar daar zit ook enige verwevenheid in. We hebben later in de pandemie, later in de jaren, ergens in 2022, volgens mij ook een motie ingediend met het verzoek om nog eens de voor- en nadelen van in dit geval het RIVM als zbo, zelfstandig bestuursorgaan, te onderzoeken. Ik vond toen namelijk en vind nog steeds wel dat er, als er te veel verwevenheid zitten tussen wetenschappers die adviseren en politici die besluiten moeten nemen ... Dan kan daar ... Ik heb dat volgens mij destijds weleens een "bestuurlijke spaghetti" genoemd, want dan gaat het door

elkaar lopen. Terwijl: je kan nog steeds adviezen tot je nemen en tot een andere conclusie komen of als partij of bewindspersoon de adviezen van bepaalde wetenschappers belangrijker vinden dan andere. Maar dat zou wel strikt gescheiden van elkaar moeten zijn. Daar maakte ik me zorgen over.

De heer **Poortman**:

Als u kijkt naar de keuzes die het kabinet maakte en de politieke afweging – ik zeg het even in mijn eigen woorden – die het achterwege liet, moet ik het dan zo zien dat er geen politieke keuze gemaakt werd? Of was die politieke keuze steeds impliciet, dus dat er wel degelijk een politiek achter zat?

Mevrouw **Westerveld**:

Nee. Wij vonden dat het kabinet zich te veel verschool achter de OMT-adviezen en te vaak zei – dan parafraseer ik even – "dit moet van het OMT", terwijl als je dan het OMT-advies goed las, iets vaak als suggestie of als advies werd meegegeven. Het kabinet besluit en het OMT adviseert. Dan moet het kabinet heel erg uitkijken met zeggen: wij doen dit, want het moet van het OMT.

De heer **Poortman**:

En als het ...

Mevrouw **Westerveld**:

Dat is mijn vertaling, hè, van hoe het kabinet te vaak ...

De heer **Poortman**:

Dat zijn uw woorden, ja.

Mevrouw **Westerveld**:

... in Kamerdebatten, als wij dan doorvroegen op een onderbouwing, zei: ja, maar dit moet van het OMT.

De heer **Poortman**:

Wat doet zo'n prominente rol van het OMT in de afweging? Hoe stuurt dat het Kamerdebat of hoe beïnvloedt dat het Kamerdebat? "Het politieke debat", laat ik het zo zeggen.

Mevrouw **Westerveld**:

Ik denk dat ... Het OMT heeft een ongelofelijk belangrijke rol ingenomen tijdens die afgelopen jaren.

De heer **Poortman**:

Maar heeft u dan het gevoel dat als u kritiek heeft op het kabinetsbeleid, u daarmee kritiek uit op het OMT? Of is dat niet een dynamiek die dan ontstaat?

Mevrouw **Westerveld**:

Ik had kritiek op het kabinet. Ik had daarmee niet het gevoel dat ik kritiek had op het OMT, want ik vond die OMT-adviezen ontzettend belangrijk. Ik vond dat we die moesten volgen. Maar ik vond dat het kabinet te vaak zei "wij moeten dit van het OMT", terwijl ik, als ik het OMT-advies las, dat niet las. Dan las ik daar soms wat anders in. Dat was mijn kritiek. Dus mijn kritiek was op het kabinet en niet op het OMT. Daar zitten wetenschappers, deskundigen, in wiens werk ik niet zou kunnen doen en ook niet kan beoordelen.

De heer **Poortman**:

Nee, dat begrijp ik, dus ik vraag ook niet of u kritiek had op het OMT, maar of het gevoel had in zo'n debat dat u, doordat u dan kritiek leverde op het kabinetsbeleid, daarmee impliciet ook kritiek zou hebben op het OMT, en of dat dan de dynamiek beïnvloedde en of het dan ook lastig werd om het kabinetsbeleid te bekritisieren, misschien vanuit het idee: ik zou geen kritiek willen hebben op het OMT.

Mevrouw **Westerveld**:

Nee, dat denk ik niet. Ik had kritiek op de manier waarop het kabinet, vond ik, de adviezen van het OMT af en toe inzette op een manier die voor hen politiek gezien goed uitkwam.

De heer **Poortman**:

Helder. Dan heb ik op dit punt verder geen vragen.

De **voorzitter**:

Collega Lammers, heeft u nog aanvullingen op dit onderwerp?

Mevrouw **Lammers**:

Ja, die heb ik. U heeft in uw inbreng van 22 december 2022 gezegd dat niets zo funest is voor een parlementariër als via een persconferentie op televisie moeten zien welke zware en collectieve maatregelen een dag later ingaan. Daar wordt dan vervolgens op gereageerd. Er wordt dan gezegd: ja, maar de Kamer kan daar nog wel iets over zeggen. Dan zegt u: dat gaat eigenlijk

voorbij aan de realiteit. U zegt: er is namelijk één ding dat zorgt voor meer chaos dan deze handelswijze en dat is kabinetsmaatregelen een week nadat ze op televisie voor miljoenen kijkers zijn aangekondigd, alsnog als Kamer overrulen. Nou is mijn vraag eigenlijk: hoe ziet u de ... U zei net dat er geen meerderheid was voor uw voorstel dat u met de oppositie heeft ingediend om eerst het debat te houden en daarna de persconferentie. Hoe beoordeelt u dan de rol van de coalitie daarin?

Mevrouw **Westerveld**:

Dat is een goeie vraag, want die heb ik destijds best vaak bekritiseerd. Ik ben destijds in debatten best vaak kritisch geweest op de rol van de Kamer. Ik vond toen dat de coalitiepartijen te weinig dualisme lieten zien en ook te weinig voorstellen vanuit de oppositie om het democratische proces te verbeteren steunden. Dat was ook best een dilemma voor ons. We konden heel vaak dingen roepen in een debat of dingen willen bijsturen, maar we kregen het niet voor elkaar, totdat er wetgeving aan te pas kwam. Dan ben je ineens nodig. Ik vond dat toen wel problematisch. Tegelijkertijd heb ik ook naar het verhoor van de toenmalige fractieleider van de VVD geluisterd. Die gaf natuurlijk aan waarom het in zijn optiek nodig was om wel te zorgen voor een bepaalde eenheid. Ik parafraseer misschien hoor. Je kan hier dus op een verschillende manier tegen aankijken, maar ik vond dat de coalitiepartijen op dat moment te veel het kabinet achternaliepen en dat we als Kamer onze rol beter moesten pakken. Ik miste daar weleens steun voor.

Mevrouw **Lammers**:

Dat heeft u in de debatten aangegeven, maar dat veranderde dan eigenlijk niet?

Mevrouw **Westerveld**:

Dat veranderde veel te weinig, totdat wij nodig waren voor een meerderheid. We hebben verschillende keren voorstellen gedaan – ik gaf het net al aan – om de persconferentie pas te voeren na het Kamerdebat. We hebben ook in eerdere debatten verschillende keren voorstellen gedaan om het democratisch proces te verbeteren. Je merkte heel vaak dat moties van ons daarover geen meerderheid kregen en dat we vervolgens op het moment dat er een wet kwam – daarom hebben we al die wetten ook aangepast – het uiteindelijk wel voor elkaar kregen. Maar dat heeft veel te lang geduurd, waardoor ik vind dat de Kamer te lang meeging met deze manier. Dat betekent niet per se dat als je op een andere manier dit had ingevoerd, er dan ook een heel ander maatregelenpakket uitkwam. We zagen namelijk

allemaal dat maatregelen nemen nodig was. We zagen allemaal wat het coronavirus en de varianten daarop deden met onze samenleving, wat het nog steeds doet met mensen die nu kampen met de gevolgen, die postcovid hebben. Het betekent wel dat je als Kamer ook je eigen rol en je eigen taken hebt. Dat is mensen vertegenwoordigen, maar dat is ook het kabinet controleren, bijsturen en zorgen dat die besluitvorming in alle transparantie, gecontroleerd door journalisten, kan plaatsvinden en dan vervolgens naar buiten wordt gebracht. Ik denk dat dat misschien beter was geweest voor het draagvlak in de samenleving.

Mevrouw **Lammers**:

Oké. Dank u wel.

De **voorzitter**:

U gaf aan dat minister Slob, de minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs, soms voorafgaand aan een persconferentie contact met u zocht. Was dat uitsluitend informatief of ging het kabinet op die momenten ook op zoek naar steun voor de potentiële maatregelen?

Mevrouw **Westerveld**:

Ik weet nog heel goed het telefoontje dat ik van minister Slob kreeg over de eerste scholensluiting. Dat was een heel zwaar telefoontje. Ik kon ook aan hem merken dat hij er heel veel moeite mee had dat het kabinet toch had besloten om dat te gaan doen. Het was mededelend. Wij waren op dat moment ook niet nodig voor een meerderheid. Op andere vlakken denk ik dat we ook weleens hebben overlegd met elkaar. Ik heb hem ook weleens ... Wij hebben bijvoorbeeld voortdurend een punt gemaakt van ventilatie op scholen. Nog voordat ik coronawoordvoerder werd, hadden Jesse Klaver en Lodewijk Asscher al moties ingediend over de ventilatie op scholen. Dat is overigens nog steeds niet goed op orde. Daarover hebben we ook best wel vaak informeel contact gehad, omdat we van sommige zaken echt vonden dat die anders en beter moesten. Dan neem ik aan ... Het contact in het debat was goed, maar we hebben achter de schermen ook wel met elkaar contact gehad.

De **voorzitter**:

Oké, helder. Dan kunnen we naar het volgende onderwerp. Daarvoor geef ik collega Poortman wederom het woord.

De heer **Poortman**:

Dank, voorzitter. De beroemde zin over de voorbereiding op de debatten komt dan nu toch langs; u refereerde er al aan. Tijdens het Kamerdebat van 3 november 2021 zegt u: "Vannacht om 0.38 uur zijn er 447 pagina's aan beleidsdocumenten naar de Kamer gestuurd. Nog geen veertien uur later moeten wij met elkaar het debat daarover voeren." De staf heeft ook weleens een berekening gemaakt. Als je alle documenten, alle pagina's bij elkaar optelt, kom je op zo'n 89 seconden voorbereidingstijd per pagina. Dat staat in een onderzoeksnotitie. Dat is niet veel. Dat mogen we, denk ik, vaststellen. Wat betekent deze voorbereiding voor het debat in de Tweede Kamer?

Mevrouw **Westerveld**:

Je kan natuurlijk nooit al die stukken lezen, helemaal niet omdat hier ook nog een aantal uur slaap tussen zit. Tegelijkertijd heb je in debatten vier minuten om je punt te maken. Dat is altijd ingewikkeld; dat weet u allemaal ook als Kamerleden. Altijd als je een inbreng van vier minuten hebt gehad, denk je: ik had nog dit en dit en dit allemaal willen noemen. Maar dat kan allemaal niet. Op een gegeven moment word je wel getraind in "wat is nou relevant om meteen als eerste te lezen, waar hebben we nog vragen over en wat willen we daarna doen?" Dat betekent wel dat je debatten suboptimaal voorbereidt, al is het maar omdat ik heel vaak bij het voorbereiden van debatten op het moment dat ik ergens vragen over heb, nog graag met mensen wil bellen of graag met mensen wil overleggen of graag met de fractie een bepaald standpunt wil bespreken. Dat kan allemaal niet, dus je moet heel snel van zo'n enorm dik pak papier dat je krijgt de relevante stukken lezen, de technische briefing in en vervolgens het debat in.

De heer **Poortman**:

U zegt: je ontwikkelt ook handigheid in het vinden van relevante informatie. Ik kan me voorstellen dat er in die jaren ook een soort van training plaatsvindt. Hoe kreeg u zicht op wat relevant is voor zo'n debat?

Mevrouw **Westerveld**:

Nou, ik zeg dit wel, maar tegelijkertijd realiseer ik me dat een heel relevant document, het addendum van de TU Delft, dat gaat over de invoering van 2G – ik neem aan dat we daar nog op terugkomen – ergens in een bijlage verstopt zat. Je moet soms dus ook zoeken naar: wat mis ik? Maar je weet natuurlijk wel dat er een paar dingen zijn die je moet doornemen. Dat zijn in ieder geval de Kamerbrief en het advies van het OMT; die moet je sowieso

doornemen. Vervolgens zoeken wij natuurlijk altijd op welke groepen en welke onderwerpen voor ons relevant zijn en welke pagina's van onze stukken we moeten doorlezen. Er zitten soms ook rapporten bij die stukken waarvan ik denk: relevant onderwerp, ga ik nu niet kunnen doorlezen, dat komt later een keer. Het is dus echt een illusie om te denken dat we al die stukken door kunnen lezen voor een debat. Ik heb fantastische beleidsmedewerkers, nog steeds en toen ook al, maar met elkaar lukt ons dat ook niet. Dus je gaat op zoek naar wat voor ons de relevante informatie is, en soms gaan we heel specifiek zoeken omdat we het gevoel hebben dat bepaalde informatie wel ergens zit, maar misschien niet meteen in het eerste pak met stukken dat we krijgen.

De heer **Poortman**:

Precies. U noemde net 2G en het coronatoegangsbewijs; daar komen we inderdaad in aparte blokken nog op terug. Dan weet u ook dat we daar dan op door zullen vragen. U noemde de bijlage van het onderzoek van de universiteit van Delft, die u op een haar na had gemist. Heeft u er meer voorbeelden van dat op deze manier informatie moeilijk toegankelijk was? Belangrijke informatie, bedoel ik dan.

Mevrouw **Westerveld**:

Nou, dit staat me even bij, maar ik weet ook dat wij zelf heel vaak – dat deed dan vaak onze beleidsmedewerker – nog achter opstellers van rapporten, of als er ergens naar verwezen werd, aan gingen, omdat we toch even van die personen zelf wilden weten: wat is dit voor stuk en waar wordt het voor gebruikt? Dit addendum van de TU Delft staat me bij omdat dat later een enorm belangrijke rol kreeg en we daar echt naar op zoek moesten. Overigens hebben we daarbij ook contact gezocht met de opstellers ervan, omdat dit een grote rol ging spelen en vervolgens ook gebruikt werd voor een doel waarvoor het niet bedoeld was. Het ging wel bijna een eigen leven leiden, terwijl het ergens in die stukken verstopt zat.

De heer **Poortman**:

Dat sluit eigenlijk aan bij mijn volgende vraag. Die leid ik even kort in. Als het gaat over de ondoorzichtigheid van redeneringen achter maatregelen ... Dit gaat over een maand later, het Kamerdebat van 1 december 2021. U zegt dan: "Ik hoorde de minister van Volksgezondheid tijdens de afgelopen persconferentie duidelijk zeggen 'het is ruim voldoende om die R flink naar onderen te krijgen'." U zegt dan: "Wij hebben geen enkele manier om dat te controleren, want we kennen de overwegingen niet, we kennen de discussie

niet, de notulen van de overleggen worden niet vrijgegeven en we weten simpelweg niet welke maatregel welk effect heeft." Kunt u die uitspraak toelichten? Dat gaat dan denk ik over de ondoorzichtigheid over het naar beneden brengen van dat R-getal. Werd er geen inzicht gegeven in hoe zo'n uitspraak tot stand kwam?

Mevrouw **Westerveld**:

Volgens mij ging dit toen over een maatregelenpakket dat weer naar de Tweede Kamer kwam, zeg ik even uit mijn hoofd.

De heer **Poortman**:

Dat zou goed kunnen.

Mevrouw **Westerveld**:

Maar in het algemeen was dit wel vaker onze kritiek. Het is eerder tijdens deze verhoren een aantal keer gegaan over de avondklok, waarbij er een soort van precies werd gemodelleerd wat die zou opleveren. We hebben heel veel andere pakketten met maatregelen gehad waarbij wij als Kamer niet wisten op basis waarvan het pakket tot stand was gekomen, welke berekeningen eronder lagen en wat het pakket dus zou opleveren. Misschien kan ik een voorbeeld noemen uit een debat dat ik destijds heb gedaan. Ik heb ooit, op een gegeven moment, in een debat de verschillende manieren waarop we konden buitensporten gememoreerd. Dat komt omdat ik zelf amateurvoetballer ben en in een team zit, en dus zelf ook heb gemerkt ... Als je op acht verschillende manieren ... Op een gegeven moment werden we in groepen opgedeeld, met 1,5 meter afstand, groepen van vier. Er kwam een scheiding tussen mensen die onder de 26 jaar waren en mensen die boven de 26 jaar waren. We hebben een tijd gehad waarin we wel konden trainen, maar geen wedstrijden konden spelen. We hebben een tijd gehad waarin we wel wedstrijden mochten spelen, maar niet konden trainen. Acht verschillende manieren. Dit lijkt een detail, maar dan wil ik wel weten: wat levert het op? Of levert het niets op?

De hele tijd kwam er een nieuwe maatregel naar de Kamer toe. Ik gebruik nu even sport als voorbeeld, omdat dat in mijn hoofd zit, maar ook omdat ik het onnavolgbaar vind, en, denk ik, heel veel mensen die dit horen ook. Maar je wil dan ook weten als Kamer: "Wat leveren die afzonderlijke maatregelen dan op? Hoe komen jullie tot dit pakket?" Wat ik vaak teruglas, was dat het OMT bepaalde adviezen had om iets te doen, maar dat het kabinet er dan toch weer een paar uur bijpluste of vanaf haalde. Bijvoorbeeld als het ging

over groepsgrootte, adviseerde het OMT: bijeenkomsten van boven de 400 personen mag je niet toestaan. Daar maakte het kabinet 500 van. De hele tijd lazen we in de OMT-adviezen wat anders dan in de kabinetsbesluiten, maar wat ik dan wilde weten, is: "Welke discussie heeft daar plaatsgevonden? Wat levert dit op? Wat doet dit nou in het omlaagbrengen van het reproductiegetal en uiteindelijk natuurlijk het aantal besmettingen en het aantal mensen dat ziek wordt?" Dat konden wij niet controleren, want die stukken en die berekeningen waren er niet.

De heer **Poortman**:

Zaten die ook niet in de OMT-adviezen die u meegestuurd kreeg?

Mevrouw **Westerveld**:

Nou, het OMT modelleerde dan. Dat konden we ook altijd navragen in de technische briefings. We merkten dat het kabinet daar vaak van afweek. Ik denk dat heel veel van die discussies plaatsvonden in het Catshuis, waar voor zover ik weet geen notulen van zijn, die we dus ook niet kunnen controleren. Heel vaak kwam er dus net een wat ander maatregelenpakket dan het OMT adviseerde en wisten wij als Kamer niet op basis waarvan dat nou tot stand werd gebracht en aan ons en, trouwens, aan de hele samenleving werd gepresenteerd. Ik kon dat dan dus niet goed uitleggen.

De heer **Poortman**:

In uw uitspraak gaat het er ook over dat de notulen van overleggen niet vrij worden gegeven. Refereert u dan aan de Catshuisoverleggen?

Mevrouw **Westerveld**:

Ja, of misschien waren er andere overleggen die plaatsvonden en die wij niet ...

De heer **Poortman**:

U had er toen ook geen zicht op welke overleggen er precies plaatsvonden?

Mevrouw **Westerveld**:

Ik neem aan dat ... We hebben altijd kritiek gehad ... Of niet altijd. Maar ik snap best wel dat het een voordeel kan hebben om als bewindspersonen af en toe eens met de benen op tafel met elkaar te gaan overleggen. Natuurlijk heeft dat zin. Natuurlijk doe je dat op het moment dat je met elkaar in crisis zit. Maar op het moment dat je met elkaar besluiten neemt waar vervolgens een hele samenleving de gevolgen van merkt, mensen met een kwetsbare

gezondheid en mensen in de zorg voorop, dan moet je als controlerend orgaan, en dat is de Tweede Kamer, wel weten: waarop zijn die besluiten gebaseerd? In het OMT-advies lees je bepaalde berekeningen en adviezen terug. Dan kwam er een persconferentie waarin we weer net iets anders hoorde. Ik noemde net het voorbeeld van bijeenkomsten, maar het geldt volgens mij ook voor bijvoorbeeld de bezoekersregeling. Het geldt ook voor een aantal andere maatregelen. Dan werd er net weer een uurtje van het OMT-advies afgeweken door het kabinet. Dan wist ik niet op basis waarvan daar dan toch voor was gekozen. Dat wil je als controleur van de regering weten, want daarmee kunnen wij dus controleren en met elkaar bespreken of wij zo'n kabinetsbesluit wel of niet kunnen steunen.

De heer **Poortman**:

Het klinkt ook bijna wat ironisch dat in dat bombardement aan informatie dat u kreeg midden in de nacht, nou net deze informatie vaak niet zat. Beluister ik dat dan goed?

Mevrouw **Westerveld**:

We hebben heel vaak gevraagd naar berekeningen. Ik wilde heel graag weten: "Wat zit hier dan onder? Welke overwegingen liggen hieraan ten grondslag? Waar wordt op gestuurd? Waar willen jullie naartoe? Wat is nou straks het plan?" Die berekeningen, die overwegingen en het plan daaronder misten wij vaak.

De heer **Poortman**:

Waren er andere manieren ... Dan doe ik een beroep op ... U zegt net: ik belde wel met mensen. Maar waren er ook andere bronnen van informatie waar u toegang toe had? Zocht u zelf op sites? Waren er misschien buitenlandse bronnen die bepaalde informatie verschaften? Hoe ging u daar als Kamer mee om?

Mevrouw **Westerveld**:

We hebben heel veel contacten gehad in die tijd. Natuurlijk gebeurde niet alles door mijzelf. Ik gaf net al aan: de mensen uit de samenleving. Maar we hebben natuurlijk ook met andere collega's in de Kamer regelmatig contact gehad. We hebben contact gehad met mensen uit onze achterban die verschillende expertises hadden, ook natuurlijk om te weten wat er in onze achterban belangrijk wordt gevonden. Er zijn heel veel onafhankelijke deskundigen die naar ons toe kwamen. We hebben heel veel contact gehad met de leden van het later opgerichte Red Team, die u hier ook aan tafel

hebt gehad. We hebben contact gehad met mensen die onafhankelijk daarvan hun diensten aanboden die relevant waren. Dus ontzettend veel. We hebben ook heel veel contact gehad met mensen die in de ziekenhuizen werkten, dus er zijn legio contacten geweest in die tijd. Die hebben wij vaak opgezocht en heel vaak kwamen mensen ook naar ons toe.

De heer **Poortman**:

Had u ook zelf contact met leden van het Outbreak Management Team, het OMT, in die tijd?

Mevrouw **Westerveld**:

Ja. Er is af en toe contact gezocht, om bijvoorbeeld ... Het was ook heel fijn dat dat kon. We hebben trouwens ook contact gehad ... Ik besef ook net dat ik misschien de mensen op de ministeries bijna tekortdoe, maar we hebben natuurlijk ook heel veel informatie kunnen opvragen bij ministeries. Laat ik hen vooral niet tekortdoen. Heel vaak als wij vragen hadden, kon die informatie ook wel onze kant opkomen, alleen was het niet altijd de informatie die wij wilden. Maar ambtenaren hebben ook keihard gewerkt. Maar we hebben ook contact gehad met mensen van het OMT, soms om adviezen bijvoorbeeld toe te lichten of om te vragen hoe iets zat. Dat gebeurde dan in de technische briefings en met een aantal van hen ook daarbuiten.

De heer **Poortman**:

Helder. Tot slot. U heeft al op twee momenten in het gesprek met mijn collega Lammers iets gezegd over de verhouding tussen kritiek en draagvlak. Maar omdat ik beloofd had om daarop terug te komen, leg ik u dit toch nog voor, ter afronding van dat onderwerp. Ik ben benieuwd welke afwegingen u maakt als Kamerlid op dat punt. Laten we het dan heel concreet daarbij houden. U heeft bijvoorbeeld kritiek op het kabinetsbeleid in een bepaald geval, maar u voelt ook aan dat uw kritiek mogelijk het draagvlak in de samenleving ondermijnt. Welke afwegingen maakt u dan?

Mevrouw **Westerveld**:

Misschien is het goed om op te merken dat we aanvankelijk, in het begin van de coronacrisis – dat heeft mijn partijleider Jesse Klaver toen gedaan – echt onze steun hebben uitgesproken voor het kabinet om toen de maatregelen te nemen die nodig waren. En dat was ook nodig, als we kijken naar ... Nou ja, ik gaf het net al aan. Dat is duidelijk. Corona was een crisis die direct ging over mensenlevens. Wij vonden het draagvlak in de samenleving heel

belangrijk. We vonden het heel belangrijk om aan mensen met een kwetsbare gezondheid te laten zien: wij laten jullie niet in de steek en wij gaan constructief alle Kamerdebatten in. U vraagt mij de hele tijd naar onze kritiek op het kabinetsbeleid, maar wij hebben ze ook in heel veel zaken gesteund, omdat we echt vonden dat de gezondheid van mensen – dan heb ik het zowel over de fysieke gezondheid als het mentale welzijn van mensen – heel belangrijk was. Dat maakte het ook weleens ingewikkeld om onze kritiek te uiten op het besluitvormingsproces, om onze kritiek te uiten op zaken die wij veel relevanter vonden dan het kabinet, bijvoorbeeld, zoals ik net al aangaf, het sturen op tests, dus veel meer testen om te voorkomen dat het virus kan uitbreken en soms eerder ingrijpen om te voorkomen dat het land lange tijd in een lockdown moet zitten. Over al dat soort zaken dachten wij echt fundamenteel anders dan het kabinet.

De heer **Poortman**:

Maar dit gaat, denk ik, vooral over de punten waarbij een maatregel wordt ingevoerd en impact heeft op de samenleving, en u draagvlak ook belangrijk vindt, maar ten diepste misschien ook kritiek heeft op de maatregel als zodanig.

Mevrouw **Westerveld**:

Ja.

De heer **Poortman**:

Koos u er dan ook wel voor om die kritiek niet te uiten? Of hoe bent u daarmee omgegaan?

Mevrouw **Westerveld**:

Nee. Wij hebben wel kritiek die wij hadden op het kabinet ... We keken wel naar de timing. Kijk, op het moment dat we een nieuwe ... We hebben op een gegeven moment de situatie gehad – dat was volgens mij ten tijde van delta, in het najaar van 2021 – dat de situatie eigenlijk ernstiger was dan ooit. In het najaar waren er, vonden wij, te weinig maatregelen aangekondigd en genomen. Vervolgens moest er weer een nieuwe lockdown worden afgekondigd. Er was grote paniek in het land en in de zorg. Op dat moment denk je in het Kamerdebat wel na: gaan we dan allemaal vertellen wat er niet goed gaat, of gaan we ook laten weten dat het nodig is in de situatie waarvoor we nu staan? Je denkt er dus wel over na, maar het is wel een dilemma. Het is wel echt een dilemma om dat op een goede manier te uiten, omdat we weten dat de crisis gaat over mensenlevens en we tegelijkertijd de

onvrede in de samenleving kennen en vinden dat grondrechten te vaak onnodig worden ingeperkt. Ik heb dat geprobeerd te uiten in mijn toon en bijdragen en in de voorstellen die we ook hebben gedaan tijdens die debatten. We hebben ook veel voorstellen gedaan. Misschien is het goed om hier te memoreren dat wij, nog voordat ik de woordvoerder werd, al een initiatiefnota op tafel hebben gelegd om meer over te gaan tot testen. Dat was niet heel makkelijk, want het is altijd makkelijker als lid van de oppositie om alleen maar kritiek te hebben op het kabinet en het is moeilijk om zelf voorstellen te doen. Maar we hebben heel veel voorstellen gedaan, al voordat ik woordvoerder werd, bijvoorbeeld die initiatiefnota om meer te doen met testen, maar ook in die tijd dat ik woordvoerder werd, over hoe het dan wél kon volgens ons.

De heer **Poortman**:

Heeft u uiteindelijk een recept gevonden voor hoe oppositie te zijn in crisistijd of is dat iets wat altijd om improvisatie zal blijven vragen?

Mevrouw **Westerveld**:

Het pijnlijke is een beetje dat je – ik gaf het net al aan – vooral nodig bent voor een meerderheid, maar dat natuurlijk ook wel ... Wij hielden zo vast aan het beter testen van mensen – nogmaals, om te voorkomen dat er een lockdown voor een langere periode aangekondigd moest worden – dat we op een gegeven moment ook wel door het kabinet ... Als je maar blijft herhalen, elke keer opnieuw, dat wij bepaalde andere onderwerpen belangrijk vinden en je ook laat zien dat we daar echt gedegen fundamentele ideeën over hebben, dat we die ook vandaan halen bij experts, bij wetenschappers, dat we goed luisteren naar het Red Team, naar andere mensen die dit ook aangeven, die deskundig, toonaangevend zijn in hun expertise, dan merk je natuurlijk ook wel dat het kabinet soms denkt: daar zit ook wel wat in, in wat mevrouw Westerveld hier zegt. Soms duurde dat wat ons betreft te lang, maar we hebben ook een aantal zaken wél voor elkaar gekregen, gelukkig.

De heer **Poortman**:

Dank voor uw antwoord op dit punt. Dan heb ik geen vragen meer.

De **voorzitter**:

Collega Lammers, heeft u nog aanvullingen op dit onderwerp?

Mevrouw **Lammers**:

Ja, ik heb nog een aantal vragen. U zei net dat u ook met leden van het OMT

contact had. Kunt u eens uitleggen wat u dan eigenlijk besprak met die leden?

Mevrouw **Westerveld**:

Ja. Dat was niet altijd ikzelf. Dat was daarvoor af en toe ook wel onze beleidsmedewerker. Bijvoorbeeld rondom 2G, kan ik me herinneren. Daar heeft u de leden van het OMT ook op bevraagd. Dat is ook wat ik me het beste kan herinneren. Wij lazen het advies van het OMT op dat vlak, ingegeven door de uitvraag van het kabinet, en vervolgens de uitleg die het kabinet daaraan gaf. Wij vroegen toen aan iemand van het OMT "maar hoe is die discussie dan gegaan?", omdat we ons niet herkenden in hoe het kabinet het advies van het OMT vertaalde.

Mevrouw **Lammers**:

Wat voor antwoord kreeg u dan? Want u zei net ook: we weten niet wat de overwegingen zijn, welke berekening eronder ligt. Heeft u dat ook gevraagd en wat was dan het antwoord daarop?

Mevrouw **Westerveld**:

Ja. Ik noem hier de discussie rondom 2G, omdat de leden van het OMT die hier zaten, daar zelf ook op bevraagd zijn en dat zelf ook aangaven. Dat is natuurlijk een uitvraag van het kabinet geweest: geef eens aan wat we met 2G moeten. Toen heeft het OMT gezegd: dat kunt u in overweging nemen. Vervolgens maakte het kabinet ervan: het OMT wil 2G. We hebben toen naar aanleiding van de kabinetsbrief en van het OMT-advies dat daaronder lag, gebeld met iemand die in het OMT zat om te vragen: hoe is die discussie nou gegaan? Die uitleg heeft u ook gekregen. Die discussie was toch wel iets genuanceerder dan vervolgens door het kabinet werd vertaald. Dat hebben wij destijds dus ook gevraagd, omdat we gewoon echt wat het kabinet daarover zei ... Het kabinet zei: het OMT adviseert 2G. Het OMT zei daar naar ons idee wat anders over. Daar kan je dan gewoon open met elkaar over praten.

Mevrouw **Lammers**:

Ja. Nog even over die overwegingen en berekeningen en dat onderliggende plan, dat eigenlijk dus niet goed duidelijk werd. Heeft u daar ook voorstellen voor gedaan?

Mevrouw **Westerveld**:

Ja.

Mevrouw **Lammers**:

Hoe werd daar dan op gereageerd?

Mevrouw **Westerveld**:

Dan verwijs ik weer even naar onze initiatiefnota over testen. Kijk, aan het begin ... We weten allem... Een groot deel van ons, ik denk alle mensen in deze zaal, weten nog wel van die beroemde speech die ging over groepsimmunititeit en dat er werd gestuurd op zorgcapaciteit. Dan is natuurlijk de vraag ... Op het moment dat het plan van het kabinet is "wij sturen op zorgcapaciteit", dan hoop ik dat daar een plan onder ligt. Hoe zorgen we dan dat die zorgcapaciteit – dan heb ik het niet alleen over de ic's, maar ook over het ontzorgen van het zorgpersoneel in de brede zin van het woord – op orde is? Dat plan heb ik nooit gezien. Wij hadden een ander beeld. Wij zeiden: stuur nou op het voorkomen dat mensen elkaar besmetten. En dat doe je door beter te testen. Dat doe je door preventief al te testen. We hebben op een gegeven moment een eigen initiatiefnota geschreven waarin we het voorstel deden om iedereen in Nederland een zelftest te laten afnemen. Er zijn verschillende soorten testen, maar zelftesten kunnen goed meten wanneer iemand een virus aan een ander kan overdragen. Dat hebben we natuurlijk niet alleen maar zelf gedaan, zelf geschreven. Dat is ook ingegeven door experts, bijvoorbeeld van het Red Team. Die hebben ons daarbij geholpen. Dus dit soort voorstellen hebben wij gedaan. We hebben ook best wel vaak met het kabinet de discussie gehad over: waar wordt nou precies op gestuurd? Als dat zorgcapaciteit is, dan mis ik een plan. We hebben gezegd: wij vinden dat jullie veel beter moeten inzetten op voorkomen dat mensen elkaar besmetten.

Mevrouw **Lammers**:

Nog even terug. We komen zo meteen namelijk nog uitgebreider te spreken over die 2G-discussie. Wat vond u dan van de werkwijze van het kabinet en misschien ook wel van zowel de oppositie als de coalitie, als u om meer informatie vraagt en die eigenlijk niet gegeven wordt?

Mevrouw **Westerveld**:

Ik heb dat problematisch gevonden. Aan het begin begrijp je dat. Er is een virus. De hele wereld merkt de gevolgen daarvan. Ongelofelijk heftige beelden zien we uit andere landen en we weten allemaal niet precies hoe het zit. Dat begrijp je. We begrijpen ook dat op basis van de helft van de informatie toch al hele verregaande besluiten genomen moeten worden. Alle begrip daarvoor. Tegelijkertijd hebben we, vind ik, te lang in die crisisstand

gestaan. Er kwamen een aantal varianten op dat virus. Die waren allemaal anders. Als je het hebt over bijvoorbeeld besmettelijkheid, maar ook over hoe ziekmakend die zijn, waren die varianten anders. Dus op het moment dat die onze kant op komen, hebben we daar ook niet alle informatie over. Laten we daar ook maar eerlijk over zijn. Toch moet je op het moment dat je meer weet en met de kennis die je soms achteraf hebt daar wel besluiten over nemen. Wat ik heb gemist, is de transparantie daar altijd in, maar ook het bijsturen op het moment dat je er later achter komt dat bepaalde zaken anders hadden moeten. Misschien kan ik het voorbeeld van handen wassen nog eens noemen, wat aan het begin werd gezien als dé maatregel die iedereen moest nemen. Achteraf bleek dat we veel beter veel meer in hadden kunnen zetten op bijvoorbeeld mondneusmaskers, naar mijn idee. Die discussie met elkaar voeren en ook op basis nieuwe inzichten soms terugkomen op een eerder genomen besluit, omdat je kunt uitleggen: de omstandigheden zijn gewijzigd of we hebben nieuwe inzichten gekregen, we weten nu zaken uit onderzoeken die we daarvoor niet wisten. Die transparantie in die besluitvorming had ik graag willen hebben.

Mevrouw **Lammers**:

Waarom werd dat dan volgens u niet gedaan?

Mevrouw **Westerveld**:

Ik denk dat het kabinet zich te lang heeft blindgestaard op het sturen op zorgcapaciteit, bijvoorbeeld. Ik denk dat ook te lang is vastgehouden. U heeft al eerder hier gesprekken gehad over de mondneusmaskers, maar ook wel over andere maatregelen die zijn genomen. Dat hoeven we allemaal niet over te doen. Ik denk wel dat er te lang is blindgestaard op wat maatregelen die zijn genomen die maar door bleven gaan. Terwijl ik denk, net als wetenschappers en luisterend naar wetenschappers, dat je op basis van nieuwe inzichten, gewijzigde omstandigheden met elkaar dat open gesprek moet voeren en er dan achter kunt komen dat er nieuwe informatie op tafel ligt op basis waarvan je beter andere besluiten kan nemen of op basis waarvan eerder genomen besluiten toch niet zo zinvol bleken te zijn als destijds werd gedacht. Ik had graag gehoopt dat ... Als er twijfel is, leg dat gewoon op tafel. Zeg gewoon: we weten niet precies hoe het zit, maar we denken dat dit nu het beste is. Leg dat ook voor ... Dat is in de eerste periode van de crisis ook gedaan en daar ging de volksvertegenwoordiging toen mee akkoord, maar ik miste dat later weleens. Er werd dan met een bepaalde stelligheid gezegd dat bepaalde zaken gemodelleerd konden worden, bijvoorbeeld de avondklok en andere zaken niet. Toch nemen we dat besluit

en op basis waarvan moesten wij gissen. Daar had ik moeite mee en ik denk dat dat voor heel veel mensen ook onnavolgbaar was.

Mevrouw **Lammers**:

Als u al deze dingen mist, wat was dan volgens u nog de functie van het debat?

Mevrouw **Westerveld**:

Het debat had wel degelijk een functie, omdat we als Kamer ... Je moet als Kamer natuurlijk altijd ... De vraag is natuurlijk wel: hadden we zo veel coronadebatten moeten hebben? De focus lag namelijk vooral heel erg op de medische kant ervan. Ik denk weleens dat daardoor ook de focus in de hele samenleving zo op corona lag, terwijl er natuurlijk heel veel andere gevolgen waren, die minder goed zichtbaar waren. Maar de focus van een debat is natuurlijk dat je als volksvertegenwoordiger wil laten weten: "Wat vinden wij ervan? Wat vindt onze achterban ervan?" Het debat heeft ook de functie dat je stemmen van mensen laat horen, ook mensen die zich vaak minder gehoord of ongehoord voelen. Dat is altijd de functie van een debat. We hebben wel degelijk op het moment ... De Kamer kon op heel veel punten wel bijsturen, maar voor heel veel maatregelen was gewoon een meerderheid. Daar was gewoon draagvlak voor, ook in de Kamer. Dat had er in het begin mee te maken dat de coalitiepartijen het kabinetsbeleid, vond ik, iets te makkelijk volgden. Daar kwam later verandering in, helemaal toen de ChristenUnie liet weten dat er bijvoorbeeld rondom 2G heel veel fundamentele bezwaren waren. Dat vond ik heel dapper, trouwens. Maar als Kamer kon je wel degelijk bijsturen. We hadden hierin als parlement dus een heel belangrijke functie. We hebben dat ook gedaan. Wij hebben dat gedaan bij wetgeving.

Mevrouw **Lammers**:

Oké, dank u wel.

De **voorzitter**:

Ik heb voor dit onderwerp ook geen vragen meer. Ik stel voor dat we even gaan pauzeren voor vijftien minuten. Ik verzoek de bode om de getuige en haar bijstandsverlener naar buiten te leiden.

(Mevrouw Westerveld wordt naar buiten geleid door de bode.)

De **voorzitter**:

Ik schors de vergadering voor vijftien minuten.

De vergadering wordt van 15.25 uur tot 15.40 uur geschorst.

De **voorzitter**:

Ik heropen de vergadering. Aan de orde is een openbaar verhoor door de parlementaire enquêtecommissie Corona. Ik verzoek de griffier om de getuige en haar bijstandsverlener naar binnen te leiden.

(Mevrouw Westerveld wordt binnengeleid door de griffier.)

De **voorzitter**:

Welkom terug. We vervolgen het openbare verhoor. Voor het volgende onderwerp geef ik graag collega Lammers het woord.

Mevrouw **Lammers**:

Dank u wel, voorzitter. Welkom terug. In de laatste verhoorweek voor de zomer verhoorden we als parlementaire enquêtecommissie diverse genodigden over de invoering van het coronatoegangsbewijs in september 2021. Niet lang na de invoering wil het kabinet overgaan op 2G. Dat betekent dat alleen mensen die gevaccineerd zijn of mensen die corona recent hebben doorgemaakt een toegangsbewijs zouden kunnen krijgen. Met de voorgestelde uitbreiding van het coronatoegangsbewijs komen verschillende grondrechten met elkaar in botsing. Werd voor u uit de stukken duidelijk welke grondrechten met elkaar in botsing kwamen?

Mevrouw **Westerveld**:

Het corona-2G-toegangsbewijs: ik weet nog dat ik daar in september 2021 over gebeld werd. Er werd gepolst door Hugo de Jonge wat ik daarvan vond. Ik weet dat nog omdat ik op dat moment op het Unmute-protest vanuit de culturele sector was. Ons werd eerst gevraagd om er eens goed over na te denken wat we ervan zouden vinden als mensen die alleen gevaccineerd of genezen waren bij bepaalde evenementen of bij bepaalde sectoren naar binnen mochten. Uw vraag is natuurlijk: was op dat moment al goed duidelijk welke grondrechten met elkaar in botsing kwamen? Nee, natuurlijk nog niet. Het is wel goed om te zeggen dat grondrechten gedurende de hele pandemie met elkaar in botsing zijn geweest.

Mevrouw **Lammers**:

Ja. Werd voor u dan wel duidelijk welke groepen in het bijzonder geraakt zouden worden door die uitbreiding?

Mevrouw **Westerveld**:

Aan het bredere toegangsbewijs was een uitgebreid wetstraject voorafgegaan. Er waren fieldlabexperimenten geweest, er was een advies van de Raad van State en meerdere experts zijn geïnterviewd en hebben daar hun licht over kunnen laten schijnen. Dat was dus een heel uitgebreid wetstraject geweest. Ik gaf net aan waar ik, toen ik op het eerste moment door minister De Jonge werd gebeld met het idee om over 2G na te denken en het latere wetstraject ... Wij hebben bij dat traject elke keer gezegd dat we vonden dat de onderbouwing onder dat voorstel miste. Ook de groepen mensen die geraakt werden ... Het is wel logisch dat mensen die niet gevaccineerd willen of kunnen worden – want er zijn ook mensen die niet gevaccineerd kunnen worden; het is wellicht een kleine groep, maar die wordt wel vaak vergeten – daardoor worden geraakt.

Mevrouw **Lammers**:

We komen zo meteen nog terug op het onderzoek dat u heeft geïnitieerd. Maar nog even over de afweging van de grondrechten: vond u dat u door het kabinet voldoende werd geïnformeerd over de afweging die het kabinet heeft gemaakt over die grondrechten? U heeft er al iets over verteld.

Mevrouw **Westerveld**:

Ja. Het voorstel kwam uiteindelijk wat verderop in het najaar naar ons toe. Dat was een tijd waarin het aantal besmettingen oplaaide, er volgens mij al een bepaalde lockdown was en er werd gedacht over verschillende vormen van coronatoegangsbewijzen op de werkvloer en de uitbreiding van het coronatoegangsbewijs. Wij hebben op dat moment gezegd dat we vonden dat de onderbouwing miste. Wij zijn altijd heel voorzichtig geweest. We hebben altijd gevonden dat mensen met een kwetsbare gezondheid beschermd moesten worden, maar wel met zo min mogelijk verregaande inperkingen van de grondrechten van mensen. Bij het voorstel van 2G dat op tafel lag, misten wij de onderbouwing.

Mevrouw **Lammers**:

Hoe is vervolgens die discussie in de Tweede Kamer gegaan?

Mevrouw **Westerveld**:

Er werd toen in heel korte tijd geprobeerd om een aantal wetten erdoor te krijgen. Toen werden wij relevant, want er was een meerderheid nodig in de Eerste Kamer. Op dat moment hadden wij daarover veel contact met collega's van andere partijen. Ik denk dat het wel duidelijk was dat er hier een aantal politieke wensen waren om een toegangsbewijs op basis van 2G, dus alleen voor mensen die gevaccineerd of genezen waren, te maken. Wij hadden heel erg het gevoel – dat was er vanaf het begin – dat die politieke wens door de voorstanders en door het kabinet belangrijker werd gevonden dan de onderbouwing daaronder. Dat is ook voortdurend onze kritiek geweest. Die heb ik ook op een aantal momenten geuit. Ik denk dat wij al bij dat eerste telefoongesprek, maar zeker ook later, het volgende hebben aangegeven. In een tijd waarin er mensenlevens op het spel staan, moet je over heel veel zaken kunnen praten. Zeker in de Tweede Kamer moet je het met elkaar over verregaande maatregelen kunnen hebben, maar dan moet er wel een hele goede onderbouwing onder liggen over waarom die nodig zijn. Die hebben wij gemist. 2G was in mijn ogen altijd een politieke wens van de minister van Volksgezondheid en van de minister-president. Daarom hebben we daar vanaf het begin vraagtekens bij gezet en gezegd: lever nou die goede onderbouwing bij ons aan over waarom er volgens jullie kennelijk een toegangsbewijs op basis van 2G nodig is.

Mevrouw **Lammers**:

Bij die grondrechtenafweging hoort ook een eerlijk verhaal over wat het doel van een maatregel is. Werd dat voor u duidelijk? Kunt u daar iets over zeggen?

Mevrouw **Westerveld**:

Het doel van de maatregel zoals dat door het kabinet werd uitgelegd, was om de samenleving langzamerhand weer open te krijgen, in ieder geval voor mensen die gevaccineerd of genezen waren. Daarover is bij ons wel het vermoeden geweest dat ook de toenmalige minister van Volksgezondheid het heel fijn vond – volgens mij is dat hier in dit gesprek ook gewisseld – dat mensen zich daardoor sneller zouden laten vaccineren. Ik vind het ongelooflijk belangrijk dat mensen zich laten vaccineren en dat hebben we ook altijd uitgedragen. Ik hoopte ook dat zo veel mogelijk mensen dat zouden gaan doen, maar op het moment dat dat een doel is van een 2G-bewijs, moet dat er ook bij verteld worden. Naar mijn idee was dat op dat moment niet zo, maar dit is een vermoeden van mij. Dat was er toen en als ik nu de debatten terugkijk en hoor wat er wordt gezegd, dan denk ik nog

steeds dat dat een van de, wellicht bijkomstige, doelen van het 2G-bewijs was. Ik heb namelijk nooit een bewijs gevonden of een wetenschappelijke onderbouwing gezien over waarom op dat moment een toegangsbewijs op basis van 2G effectiever zou zijn dan het bestaande toegangsbewijs, of testen, het zogeheten 1G, waar wij voorstander van waren.

Mevrouw **Lammers**:

Daar komen we zo meteen ook nog even op terug. Was er wat betreft het coronatoegangsbewijs eigenlijk aandacht voor de gevolgen voor specifieke groepen?

Mevrouw **Westerveld**:

Bedoelt u mensen die niet gevaccineerd kunnen of willen zijn?

Mevrouw **Lammers**:

Ja, bijvoorbeeld.

Mevrouw **Westerveld**:

Ik denk dat daar op dat moment ... U gaf aan dat we straks nog het gesprek over de tweedeling in de samenleving gaan hebben, maar er was natuurlijk ook onderling in de samenleving heel veel discussie en heel veel onvrede. Mensen waren ook boos. Mensen die wel gevaccineerd waren en zich heel keurig aan de maatregelen hielden, waren soms ook heel boos op mensen die niet gevaccineerd waren. Daar was een heel brede discussie in onze hele samenleving over, die ook het parlement heeft bereikt. Ik denk dat je, om die groepen te bereiken die zich niet wilden of konden laten vaccineren, voor die eerste groep nog steeds meer uitleg moet geven over waarom het nodig is. We hebben op een gegeven moment ook zelf het voorstel gedaan van het invoeren van een prikbonus, zoals ze in Zweden hebben gedaan. Dat zouden effectievere en lichtere maatregelen zijn geweest dan het invoeren van 2G.

Mevrouw **Lammers**:

Bij de groep die zich niet wilde laten vaccineren waren er natuurlijk ook heel veel vraagtekens over de nadelige effecten van de vaccins.

Mevrouw **Westerveld**:

Ja.

Mevrouw **Lammers**:

Vindt u dat daarvoor hetzelfde geldt? Hoe kijkt u daarnaar?

Mevrouw **Westerveld**:

Ik denk – die discussie hebben we destijds heel vaak in de Tweede Kamer gevoerd – dat sommige mensen zich niet wilden laten vaccineren, al dan niet door misinformatie of omdat dat hun eigen keuze was. Ik vind ook dat het een eigen keuze van mensen moet zijn om zich niet te willen laten vaccineren. Er was een kleine groep die zich niet kon laten vaccineren, bijvoorbeeld mensen met een andere ernstige ziekte of bij wie het risico te groot werd geacht. Ik denk nog steeds dat betere ... Ik denk dat je moet blijven inzetten op informatie aan mensen, op laagdrempelige informatie. Daarom hebben we ook het voorstel gedaan voor een bonus op momenten dat mensen zich laten vaccineren, zoals in sommige andere landen. Er zijn dus wel degelijk lichtere maatregelen. We hadden in Nederland ook een vrij hoge vaccinatiegraad, die volgens mij tegen het einde van de pandemie tegen de 90% aan liep, dus laten we niet vergeten dat heel veel mensen zich ook lieten vaccineren. Maar buiten dat misten wij de onderbouwing onder 2G.

Mevrouw **Lammers**:

Ik kijk even of nog andere vragen heb. Ja. Vond u dat in de debatten de belangen van allerlei verschillende groepen in de samenleving voldoende werden gewogen?

Mevrouw **Westerveld**:

Ja. Ik denk dat het je taak als volksvertegenwoordiger is om ook geluiden vanuit je achterban en van mensen die zich anders niet gehoord voelen naar de Kamer te brengen. Ik denk dat hierover wel degelijk heel veel debatten in de Kamer zijn gevoerd. Soms kreeg ik uit Kamerdebatten bijna de indruk dat de vaccinatiegraad in Nederland niet zo hoog was, omdat we hierover voortdurend discussie hadden. Ik denk dat het ook prima is dat je in de Kamer af en toe debatten daarover voert.

Ik had wel de indruk dat het Kamerdebat op een gegeven moment bijna werd gebruikt – ik gebruikte net volgens mij het woord "filmstudio" – als theaterzaal om eigen filmpjes te kunnen maken, dat niet alle partijen het Kamerdebat gebruikten op een manier die nodig was en dat er ook vanuit de Kamer – dat heb ik toen ook weleens genoemd en dat wil ik hier wel herhalen – bijgedragen aan het verspreiden van misinformatie. Ook mensen die naar Kamerdebatten kijken, hadden dus niet altijd een goed beeld van wat er nou echt speelt in de samenleving, omdat sommige onderwerpen zich heel makkelijk leenden voor grote online verspreiding, ook omdat we

allemaal weten dat ophef en misinformatie het helaas op sommige platforms en onlinekanalen heel goed doen en dat ook opheffilmpjes het heel goed doen. Je merkte dus wel dat het Kamerdebat naar mijn idee daardoor soms werd belemmerd.

Mevrouw **Lammers**:

Wat kunt u zich nog herinneren van de debatten of de gesprekken over de vraag of de inperking van de grondrechten proportioneel was in relatie tot de effectiviteit van de maatregel?

Mevrouw **Westerveld**:

Ik vind dat de Kamer dat fundamentele gesprek te weinig met elkaar heeft gevoerd, maar op het moment dat het gaat over 2G, vind ik ook dat het kabinet ons daar te weinig in heeft meegenomen en te vaak verwees naar adviezen die ik toch echt anders las. Dat is in het geval van 2G zeker zo. Ik gaf ook net aan dat we de huidige coronatoegangsbewijzen hadden op basis van uitgebreide fieldlabs en onderzoeken, een uitgebreid wetstraject en advies van de Raad van State. Het 2G-wetsvoorstel dat er lag was in grote lijnen gebaseerd op een addendum van de TU Delft, waaraan ik al eerder refereerde. Dat memo was zeven pagina's. Er staat één tabel in, waaruit ik niet kan opmaken, op geen enkele manier, dat 2G daar effectiever is dan bijvoorbeeld het coronatoegangsbewijs 3G en al helemaal niet op basis van testen. Dus ik vind dat daarover heel veel verschillende verhalen de ronde deden, dat er te weinig een afweging plaatsvond vanuit de grondrechten en dat er te veel werd verwezen naar één klein onderzoek op dat moment, een addendum van de TU Delft, waarvan ik vond dat het kabinet daar de verkeerde conclusies uit trok. Ik had daarbij ook de indruk dat het kabinet daar een ander gesprek voerde en dat ook de minister van Volksgezondheid daar een ander gesprek voerde dan dat wij voerden, dus dat we voortdurend langs elkaar heen aan het praten waren.

Mevrouw **Lammers**:

U zegt net: het is belangrijk wat er in die debatten wordt gezegd. U had het net ook over misinformatie. Zonder een oordeel te hebben: als u zegt "het kabinet legt die adviezen heel anders uit dan dat ik ze lees", hoe kwalificeert u dan de informatie die het kabinet geeft rondom de 2G-discussie?

Mevrouw **Westerveld**:

We hebben daar hele heftige discussies over gehad. Dit is ook niet voor niets een onderwerp dat uiteindelijk door de Kamer is tegengehouden. Dat heeft

ermee te maken ... Ik schetste net al even het traject. Ik ben in september allereerst hierover gebeld en later, in november, hebben we daarover heel intensieve contacten gehad, ook met de minister van Volksgezondheid, omdat het kabinet graag 2G wilde doorvoeren. Wij hebben daar toen in de Kamer heel heftige discussies over gehad, omdat ik uit dat stuk van de TU Delft ... Ik heb dat gisteren nog eens erbij gepakt. Ik hoorde de minister hier aan tafel ook zeggen dat 2G toch heel veel effectiever zou zijn dan 3G. Ik heb die tabel erbij gepakt. Ik lees daar echt wat heel anders in. Dat was toen al de discussie. Dat is nog steeds de discussie. We staan allebei onder ede, dus we zeggen hier wat we vinden. Ik merk dus dat we over dat onderwerp toch nog steeds hele andere inzichten hebben. Maar dat was ook de reden dat wij in november in het Kamerdebat een motie hebben ingediend die is aangenomen en die vroeg om een bredere onderbouwing. Dat heb ik destijds ook aan de minister duidelijk gemaakt. Ik zei: "Op het moment dat jullie willen overgaan naar een coronatoegangsbewijs op basis van 2G, hebben jullie ons nodig. Dan wil ik dat daar een heel gedegen wetenschappelijke onderbouwing onder ligt." Dat is de reden dat in november van dat jaar onze motie daarover is aangenomen en er een onderbouwing in een wetenschappelijk rapport zou komen. Maar voordat dat rapport naar de Tweede Kamer kwam, hebben we er nog best wat mee te stellen gehad, omdat het kabinet heel veel haast maakte met verschillende wetten die op dat moment op tafel lagen bij ons in de Kamer.

Mevrouw **Lammers**:

U zei het eerder ook al: u heeft vanaf het begin van de pandemie gepleit voor 1G, dus het grootschalig testen.

Mevrouw **Westerveld**:

Ja.

Mevrouw **Lammers**:

Dan vraagt u ook om een onderzoek naar de effectiviteit van het coronatoegangsbewijs zoals het is ingevoerd. Kunt u nogmaals uitleggen waarom u om dat onderzoek vroeg?

Mevrouw **Westerveld**:

Ja. Dit lijkt me ook een belangrijke vraag. Het was de bedoeling van het kabinet om niet alleen te werken met de coronatoegangsbewijzen op basis van "genezen, gevaccineerd of getest", maar om met een 2G-model te werken. Net is uitgelegd wat dat is. Naar ons idee was dat een politieke

wens, niet alleen van het kabinet maar ook van coalitiepartijen D66 en de VVD, die graag naar een 2G-toegangsbewijs toe wilden.

Mevrouw **Lammers**:

Wat was volgens u de achtergrond van die politieke wens?

Mevrouw **Westerveld**:

Ik denk dat veel mensen ... We wilden allemaal de samenleving weer open hebben, maar ik denk dat veel mensen ook ... Nou, dat er op een gegeven moment ook wel ... We hadden op een gegeven moment ook wel het gevoel dat er vanuit sommige partijen heel erg werd geprobeerd om mensen die zich niet wilden laten vaccineren te laten merken: dan merken jullie ook maar de gevolgen van wat er is gebeurd; dat betekent dus dat je aan sommige zaken niet kan meedoen. Vanuit het oogpunt van "wij houden ons allemaal aan de maatregelen, wij laten ons vaccineren en wij doen alles om mensen met een kwetsbare positie te beschermen" kan je daar misschien best inkomen. Ik bedoel, ook in onze achterban waren daar heel veel verschillende meningen over. Maar op het moment dat je als Kamerlid, als controleur van de regering, grondrechten moet wegen, dan moet je verder kijken naar zo'n argument en dan moet je heel duidelijk kijken naar: welke overweging en onderbouwing zitten daaronder? Dan zitten wij op grondrechten. Daar zaten we wat strakker in dan sommige andere partijen. Er waren natuurlijk ook partijen die er gewoon pragmatisch in stonden; dat kan een heel legitiem uitgangspunt van discussie zijn. Zij vonden: "Ja, we zitten nu eenmaal in een pandemie. We moeten grondrechten naast ons neerleggen. Dan maar wel een avondklok, een coronatoegangsbewijs, 2G." Als je weer zo'n nieuwe maatregel in gaat voeren, die een nog verdere inbreuk is op de grondrechten van mensen, maar waarvan we niet weten wat de effectiviteit ervan zou zijn, dan willen wij daar precies van weten: wat is de onderbouwing daarvan?

Dan is nog één zaak relevant om aan te merken, namelijk dat de coronatoegangsbewijzen op basis van de alfavariant, de eerste varianten waren. Op dit moment zaten we bij de deltavariant en kwam omikron eraan. In ieder geval omikron was veel besmettelijker, wisten we in die tijd, maar waarschijnlijk ook minder ziekmakend. Op het moment dat je uitgaat van een coronatoegangsbewijs en je daar een rekenmodel op basis van het rapport van de TU Delft bij hebt dat uitgaat van hoe het virus zich gedraagt tijdens de eerste variant, de alfavariant, dan zijn op dat moment de hele omstandigheden gewijzigd. Wij vonden dus dat je daar opnieuw naar moest

kijken en opnieuw moest kijken: wat doen de varianten die nu rondgaan, die veel besmettelijker zijn?

Er zit nog iets anders achter, namelijk dat toen dat rapport uitkwam – ik zeg "dat rapport", maar ik bedoel het addendum van de TU Delft – wij zelf ook contact hebben gezocht met de onderzoekers daarvan. Toen hebben we gevraagd op basis waarvan die berekeningen waren gemaakt. Toen zeiden de onderzoekers ook tegen ons dat het hele addendum helemaal niet bedoeld was als onderliggend aan een wet. Dat is later ook op de website van de TU Delft en volgens mij ook nog in kranten verschenen, samen met opinies van deskundigen. Dat waren allemaal redenen die wij lazen en die wij hoorden van de onderzoekers zelf, op basis waarvan wij tot de conclusie kwamen: 2G is een politieke wens en niet een advies ingegeven door wetenschappers.

Vervolgens hebben we ook nog een discussie met het kabinet gehad over het advies van het OMT, want het kabinet heeft de adviesuitvraag gedaan bij het OMT om te kijken wat 2G zou doen. Ze hebben toen inderdaad aangegeven: u zou 2G kunnen overwegen. Vervolgens heeft het kabinet dat naar ons gebracht met de boodschap "het OMT adviseert 2G", terwijl heel veel onderzoekers in die tijd, in ieder geval het Red Team, maar volgens mij ook het OMT, aangaven dat iedereen testen een veel betere manier was om dat virus onder controle te krijgen en, voor ons heel belangrijk, ook minder inbreuk deed op de grondrechten van mensen. Dat kwam ook naar voren uit het rapport van de TU Delft. Dan denk je toch: is dit nou een politieke wens of is dit nou een advies dat is ingegeven door experts? Wij kwamen tot de conclusies dat dat eerste aan de gang was. Daarom zeiden wij: dan willen we een waterdichte onderbouwing op basis van alle nieuwe gegevens en inzichten en de nieuwe varianten die nu rondgaan.

Mevrouw **Lammers**:

Om nog even terug te gaan naar toen u dat verzoek voor dat onderzoek deed: hoe kreeg u steun in de Tweede Kamer? Ging dat eenvoudig? Hoe heeft u dat geregeld?

Mevrouw **Westerveld**:

De ChristenUnie was hier een hele belangrijke partij in. Ik gaf net al aan dat ik vond dat de kabinetspartijen te veel het beleid volgden en zich te weinig controlerend opstelden. In dit geval heeft de ChristenUnie heel duidelijk gemaakt, met dezelfde redenen als wij, dat zij vonden dat 2G te ver ging.

Wij hebben toen heel intensief contact gehad met Mirjam Bikker, met haar beleidsondersteuner. Gezamenlijk hebben we toen ook een aantal adviezen van wetenschappers opgevraagd. We hebben in die tijd een vrij intensief appgroepje gehad en ook heel open gesprekken daarover gehad. Dat vind ik ook het mooie van het Kamerwerk, dat je soms door oppositie-coalitie heen, met partijen waar je het mee eens bent, met mensen die je vertrouwt, heel open gesprekken kan hebben om toch gezamenlijk je doel te bereiken en te doen wat in jouw ogen goed is voor Nederland.

Mevrouw **Lammers**:

U refereerde er net ook al een aantal keer aan dat u ook contact had met minister De Jonge. Uit onze stukken maken we op dat u minister De Jonge in het najaar van 2021 verschillende keren buiten het Kamerdebat spreekt. Dat is dan veelal in de aanloop naar zo'n Kamerdebat.

Mevrouw **Westerveld**:

Ja.

Mevrouw **Lammers**:

Kunt u schetsen waar u dan met hem over sprak?

Mevrouw **Westerveld**:

Ja. Het is natuurlijk niet heel ongewoon dat je als Kamerlid, ook van de oppositie, contact hebt met mensen uit het kabinet of met de politiek assistenten; heel vaak gaat het via politiek assistenten. In dit geval hebben we in die week heel veel contact gehad over 2G, omdat Hugo de Jonge natuurlijk wist dat hij ons nodig had en ook wilde weten wat hij kon doen om ons zover te krijgen dat we daarmee zouden instemmen. Dus in die tijd zijn ook de persoonlijke contacten wat intensiever geweest, ja.

Mevrouw **Lammers**:

Hoe gingen dan die gesprekken om te weten wat er nodig was voor de steun?

Mevrouw **Westerveld**:

We hebben verschillende ... Je belt natuurlijk weleens met elkaar. Ik bedoel, we hebben elkaars telefoonnummer. Ook niet dagelijks trouwens, hoor. We hebben ook een keer, weet ik nog, meegemaakt dat we in de Tweede Kamer zaten en daar met minister De Jonge, toenmalig minister van Volksgezondheid, en zijn beleidsmedewerker zaten, en dat we toen op dat

advies van de TU Delft zijn ingegaan en dat ik eigenlijk toen ook dat gesprek had. Ik kon uit de tabel die we voor ons hadden op geen enkele manier opmaken dat 2G effectiever zou zijn. Dat was al helemaal niet bedoeld als onderligger voor een wetsvoorstel. Minister De Jonge zag dat toch echt anders, dus daar hebben we het gesprek over gehad. Ik had dus af en toe het gevoel dat we verschillende gesprekken aan het voeren waren. Ik was niet gerustgesteld over de onderbouwing. Ik wilde weten: Is het effectief? Doet het wat het kabinet zegt dat het gaat doen? Krijgt het voldoende draagvlak? Wat zijn nou precies die verwachte maatregelen? Dat wilde ik weten. Ik wilde een onderbouwing gebaseerd op wetenschappelijk advies. Die had ik niet. Minister De Jonge had duidelijk een wens, een politieke wens – dat zijn mijn woorden, hè, "politieke wens" – want hij wilde 2G invoeren. Ik heb het gevoel dat die gesprekken dus heel vaak langs elkaar heen gingen. Dat was in ieder geval de reden dat wij niet overtuigd konden worden van nut en noodzaak van 2G, want ik miste die onderbouwing.

Mevrouw **Lammers**:

Ja. Nou is in de politiek natuurlijk nooit iets gratis. Werd u iets aangeboden in ruil voor steun? Wat was het voorstel van minister De Jonge? Wat legde hij op tafel?

Mevrouw **Westerveld**:

Ik begrijp de vraag. Kijk, onderhandelen in de politiek is natuurlijk nooit gek. In dit geval is ons ook gevraagd of de minister ons comfort kon bieden, of hij op een ander beleidsterrein ons misschien met iets tegemoet kon komen. Dat is ook onderdeel geweest van die gesprekken, ja.

Mevrouw **Lammers**:

Hoe heeft u daarop gereageerd?

Mevrouw **Westerveld**:

Ik vond dat op dat moment niet gepast, omdat het hier ging over grondrechten. Dat is geen reguliere onderhandeling. Maar dit heeft ook te maken met wat ik net al zei: dat ik het gevoel had dat we twee verschillende gesprekken hadden. Op het moment dat ik ben overtuigd van de noodzaak en het nut van een maatregel en op het moment dat ik daar argumenten bij hoor, op het moment dat ik van wetenschappers hoor dat ze ook denken dat het werkt, op het moment dat ik denk "dit kan werken in onze samenleving", dan stemmen wij in met een maatregel. Dat is hoe we werken. Op het moment dat we denken dat iets zin heeft, dat iets werkt, dat we iets moeten

doen om de zorg te ontlasten, dan moeten we daarmee instemmen. Ik kreeg die onderbouwing niet, maar ik vond ook niet dat dit iets was om op een ander beleidsterrein over te onderhandelen. In dit geval ging het over de jeugdzorg. Daar heb ik me toen wel zorgen over gemaakt. Ik dacht: dit is niet het gesprek dat we zouden moeten voeren. Ik vond dat op dat moment echt niet passend bij waar wij het gesprek met elkaar over hadden.

Mevrouw **Lammers**:

Wat vond u er dan van dat de grondrechten eigenlijk werden verhandeld? U zegt net "ongepast", maar ...

Mevrouw **Westerveld**:

Ja, dat past niet bij de manier waarop wij kijken naar voorstellen vanuit het kabinet. Wij kijken natuurlijk altijd naar wat onze achterban steunt, maar ook naar alle zaken die ik net noemde. Ik vind het niet passend dat je gaat kijken of je daar iets voor terug moet hebben. Op dat moment ... Ik snap heel goed dat het een groot onderdeel van de politiek is dat je altijd met elkaar over heel veel zaken onderhandelt, maar op dat moment had ik daar moeite mee.

Mevrouw **Lammers**:

Ja. U refereerde net ook al aan het onderzoek van de TU Delft en aan dat u zelf een voorstander bent van 1G. Dat heeft u meerdere keren naar voren gebracht, ook in de gesprekken met minister De Jonge, zei u volgens mij. Was 1G volgens u praktisch haalbaar? Kunt u dat uitleggen?

Mevrouw **Westerveld**:

We zien heel veel landen in Europa waar de lockdowns minder heftig en ernstig waren. Hoe kon dat? Omdat ze heel veel hebben getest. Dat is ook hoe wij tot dit voorstel kwamen, niet per se omdat we dat zelf hebben bedacht, maar omdat we natuurlijk ook zagen wat er in landen om ons heen gebeurde en wat het Red Team en andere deskundigen ons adviseerden. U heeft hier de heer Amrish Baidjoe aan tafel gehad, die ook wees op de noodzaak van testen. Daar hebben wij naar gekeken en ook naar de grondrechten, want testen is veel minder invasief en is veel minder een inperking dan een algehele lockdown. Andere landen hebben laten zien dat het mogelijk is.

Mevrouw **Lammers**:

Volgens u was het praktisch haalbaar. Andere landen lieten dat zien. Was dat

ook een reden waarom u dacht "dit is echt een politieke wens": omdat andere opties ook mogelijk waren maar niet werden aangegrepen?

Mevrouw **Westerveld**:

Ja, te weinig. Er zijn natuurlijk wel ... Het is niet alleen een politieke wens. Het is natuurlijk ook door wetenschappers en verschillende experts ... Andere landen hebben natuurlijk ook een crisisstructuur en deskundigen aan zet die zaken adviseren. Dus we zien dat ... En het is ook niet het enige. De zorg op orde hebben en de zorgcapaciteit ontlasten zijn ook heel belangrijk. Maar dit heeft te maken met de uitgangspunten die wij als fractie hanteerden. We hebben een aantal uitgangspunten voor onszelf als fractie opgesteld. Het allerbelangrijkste is natuurlijk om mensen met een kwetsbare gezondheid en mensen in een kwetsbare positie, maar ook mensen met een smallere beurs, te beschermen en om het zorgpersoneel te ontlasten. Wat daar ook een belangrijk aanvullend uitgangspunt bij was, is dat wij vonden dat je vrijheidsbeperkende maatregelen kon treffen op momenten dat je daarmee de grondrechten van mensen zo min mogelijk inperkt. Daar hebben wij voortdurend naar gekeken. Op het moment dat je door preventief te testen, door mensen vaker een zelftest te kunnen laten doen, maar ook door andere maatregelen te nemen, kan voorkomen dat het hele land in een lockdown komt, dan denk ik dat dat een heel goed alternatief is en dat dat ook zeker haalbaar is. Het allerzwaarste wat je als hele samenleving kan treffen, is dat je zorg het niet meer aankan en dat iedereen in een lockdown terechtkomt.

Mevrouw **Lammers**:

Oké. Dan heb ik voor nu geen vragen meer. Dank u wel.

De **voorzitter**:

Collega Poortman, heeft u op dit onderwerp nog vragen?

De heer **Poortman**:

Ja, er is één ding bij me blijven hangen. Het ging net over de onderhandeling. Het ging van een onderhandeling over een wetsvoorstel naar een onderhandeling over grondrechten. Ik ben benieuwd naar wat opheldering daarover. Werde het inderdaad een onderhandeling over grondrechten om uw steun te krijgen of werd er een meerderheid gezocht op een punt waarbij de grondrechten in het geding waren? Dat maakt namelijk wel uit.

Mevrouw **Westerveld**:

Ja, ik begrijp de vraag. Er was een meerderheid nodig en daarvoor waren wij nodig. Daarom werden we ook relevant, al helemaal omdat de ChristenUnie duidelijke kritiek had en had laten weten: dit gaan wij niet steunen. Vandaar dus ook dat wij veel contact hadden met Hugo de Jonge in die week, omdat in die week in november, geloof ik, een keer ... Dat was in november, geloof ik.

De heer **Poortman**:

De aanleiding tot de onderhandelingen is mij helder. Het gaat me meer om het punt van de onderhandeling. Werden de grondrechten in de onderhandeling betrokken? Of was het een onderhandeling over een punt, waarbij grondrechten op de achtergrond meespeelden, in het geding waren, zeg maar, maar niet onderwerp waren van de onderhandeling?

Mevrouw **Westerveld**:

Nee, we hebben niet met de minister gesproken over: welke grondrechten gaan we hier uitonderhandelen? Zeker niet. Ik had het gevoel dat de minister een meerderheid zocht. Ik zei: een meerderheid kan er misschien komen op het moment dat wij een waterdichte onderbouwing krijgen. Maar het werd een gesprek over: moet je daar iets voor in ruil krijgen? Dat is niet een uitgebreid traject geweest of zo; dat is gewoon een vraag die aan mij is voorgelegd, en ook niet heel vaak ... Nou ja, het is een vraag die aan mij is voorgelegd: of we dan op een ander beleidsterrein bijvoorbeeld iets terug konden krijgen, of dat ons zou helpen. Op zo'n manier hebben we dat meegenomen in die gesprekken.

De heer **Poortman**:

Ja, helder. Dank voor uw toelichting op dit punt.

De **voorzitter**:

Mevrouw Westerveld, dan komen we al aan bij het laatste onderwerp van dit verhoor. Daarvoor geef ik collega Poortman graag het woord.

De heer **Poortman**:

Dank, voorzitter. Dat gaat over het punt waar we het al over hadden: de verdeeldheid en polarisatie in de samenleving, maar ook in de Tweede Kamer. Er is regelmatig kritiek op het coronabeleid. Binnen en buiten de Kamer zijn er discussies en komen mensen tegenover elkaar te staan. U

heeft er al een paar woorden aan gegeven, maar wat merkte u als Kamerlid van die polarisatie?

Mevrouw **Westerveld**:

Heel veel. Dat had er ook mee te maken dat de coronadebatten op dat moment vaak de debatten waren waar een heel groot deel van de samenleving ... Iedereen merkte de gevolgen, dus je merkte allemaal de gevolgen. Je merkte de gevolgen van mensen die zich in de steek gelaten voelden. Je merkte angst bij de mensen. Ik weet nog wel dat er op dat moment actiegroepen naar voren kwamen, maar je merkte natuurlijk ook de verharding in onze samenleving.

De heer **Poortman**:

Waar merkte u dat aan, als Kamerlid? Hoe kwam dat bij u binnen?

Mevrouw **Westerveld**:

Nou, online was natuurlijk ... Online vond iedereen iets van onze optredens en merkten we dat natuurlijk heel goed. Je merkte dat overal. Ook als we na debatten naar huis liepen, merkten we vaak dat er mensen aan het protesteren waren bij het Kamergebouw. We zijn natuurlijk ook onderdeel van de samenleving, dus we merken gewoon hoe de samenleving aan het verharden is omdat er zo veel discussie is over de coronamaatregelen.

De heer **Poortman**:

Deed die verharding ook zijn intrede – laat ik het wat chic zeggen – in de Tweede Kamer? Merkte u dat ook de debatten veranderden gedurende de coronatijd?

Mevrouw **Westerveld**:

Ja. Ik heb de indruk dat dat ook nog wel doorwerkt op sommige vlakken. Ik merk toch dat toen heel vaak ... Nou, er kon ook goede samenwerking gezocht worden – dat gaf ik net aan – maar we hadden ook wel hele heftige Kamerdebatten. Dat was natuurlijk ook grotendeels ingegeven door wanhoop, doordat hele grote groepen mensen zich echt in de steek gelaten voelden, door de grote angst die er was. Er was soms ook heel veel boosheid onder parlementariërs, en ook bij mij. Dat is natuurlijk heel logisch, maar ik heb wel de indruk dat ook in de Kamer de verharding toen wel – die is toen niet begonnen, want er is natuurlijk altijd sprake van min of meer gezonde onderlinge verhoudingen tussen fracties – een boost, een opleving heeft gekregen. Ja.

De heer **Poortman**:

Was dat vooral oppositie-coalitie? Of was die verharding er ook op andere vlakken?

Mevrouw **Westerveld**:

Nee, het was niet per se oppositie-coalitie. Ik heb zelf heel veel last gehad – ik heb daar eerder in de Kamer ook wel collega's op aangesproken – van bijvoorbeeld filmpjes die online werden gezet door Forum voor Democratie. Je weet gewoon als lid van de Kamer dat als je iemand van Forum voor Democratie interrumpeert op dat moment, er ergens een lelijke screenshot van je uit dat fragment wordt gehaald, daar een grote kop op wordt geplakt, je op YouTube komt te staan en dat daarna je mailbox een paar dagen lang volstroomt met scheldpartijen. Dat was voor mij wel nieuw op dat moment. Ik ben natuurlijk als Kamerlid sowieso wel wat gewend, maar dat je op die manier te maken krijgt met debatten die zo'n gevolg hebben ... Soms gaat het maar om een paar seconden in een debat, hè? Dat gaat om een vraag stellen of een keer een moment in een debat. Dat dat zulke heftige gevolgen heeft, vooral qua wat je vervolgens binnenkrijgt in je mailbox en online, maar soms ook wel op straat, was wel nieuw voor mij.

De heer **Poortman**:

Is dat iets waar de Kamer iets mee kan, of is dat een cultuurding waar we wat aan overgeleverd zijn?

Mevrouw **Westerveld**:

Ik zou zeggen: de Kamer móét daar iets mee. Op het moment dat je op deze manier ... Ik vond dat daar toen ook al iets van, hè? Het is niet nieuw dat ik het nu ook aangeef. Op het moment dat argumenten niet meer genoeg zijn, op het moment dat die gevolgd worden door scheldpartijen, maar soms ook ronduit bedreigingen, raakt dat natuurlijk ook onze democratie.

De heer **Poortman**:

Op welke manier?

Mevrouw **Westerveld**:

Dan raakt het natuurlijk aan de vraag die je jezelf ook stelt: ga ik hier mijn collega een vraag stellen in dit Kamerdebat? Ik kan me niet herinneren dat het antwoord bij mij ooit "nee" was, maar ik kan me voorstellen dat dat wel gebeurt, omdat je weet dat je er de dagen erna last van gaat hebben.

De heer **Poortman**:

Heeft u die overwegingen bij uzelf opgemerkt, van "moet ik deze vraag wel stellen" of "moet ik deze interruptie wel plegen"?

Mevrouw **Westerveld**:

Ja, je bent er wel mee bezig. Ik heb me er bij mijn weten niet door laten weerhouden. Ik weet wel dat we er soms ook maar voor kozen om bepaalde collega's helemaal niet te interrumpen, want dan konden we daarna – ik zeg het even in mijn woorden – het Kamerdebat weer gaan hebben over onderwerpen die voor ons belangrijker waren, en ons niet meer laten afleiden. Want dat was natuurlijk wel het nadeel ervan: op het moment dat er een akkefietje is in een debat – dat weten we nu ook – dan wordt dat groot, en dat leidt af van de inhoud. Dat geldt natuurlijk ook voor ... Je kan als Kamerlid heel makkelijk een debat naar je hand zetten door op het sprekersdeel een heel ongenueanceerd verhaal over iets te houden. Dat levert veel meer reacties op, dat levert soms ook veel meer aandacht op in de media, dan een genuanceerd verhaal. En dat is wel ... Ik vind dat we daar als Kamerleden – daar zijn we allemaal bij – of als Kamer als geheel wat mee zouden moeten, omdat dit wel degelijk ook onze democratie, en hoe we als democratie met elkaar omgaan, kan raken.

De heer **Poortman**:

Het is hardop denken op dit punt, denk ik, want in die fase zitten we nog. Heeft u ideeën? U bent inmiddels al een van de wat langer zittende Kamerleden in het huidige bestel. Heeft u ideeën over wat we daarmee zouden moeten als Kamer? Is dat een kwestie van agenderen, of moeten ... Dat is wel het meest abstracte, misschien. Heeft u zelf al ideeën over wat we hiermee kunnen?

Mevrouw **Westerveld**:

Ja. U vroeg eerder of ik me weleens heb laten weerhouden. Ik moet daar één nuancering op aanbrengen, want wij hebben sommige vragen bewust niet in het debat gesteld, maar wel schriftelijk. Ik weet dat dat bijvoorbeeld ging over de oorsprong van het virus: waar komt dat vandaan? Omdat daar ook allerlei complottheorieën over rondgingen, hebben wij er toen voor gekozen: we hebben daar best wel vragen over – er zijn ook een aantal onderzoeken naar geweest – maar laten we die vragen maar schriftelijk stellen in plaats van in het debat, want anders gaat het debat weer hierover en weten we niet op welke manier er met ons verhaal aan de haal wordt gegaan. Op zo'n manier hebben we er dus wel rekening mee gehouden. Dat raakt natuurlijk

ook aan onze democratie: als je bepaalde vragen niet in het debat stelt, maar besluit om dat schriftelijk te doen.

De heer **Poortman**:

Mijn vraag parkeer ik dan nog heel even, omdat ik dan wil vragen: heeft u de indruk gekregen dat de controle van het coronabeleid op deze manier onder druk is komen te staan? U heeft zich zelf niet vaak laten weerhouden, maar op dit punt heeft u gekozen voor een schriftelijke benadering. Misschien heeft u ook van collega's begrepen dat ze zich wel hebben laten weerhouden, dat weet ik niet, maar heeft u het gevoel dat de parlementaire controle daarmee onder druk staat?

Mevrouw **Westerveld**:

Ja. Ik heb dat ook wel degelijk van collega's gehoord. Ik heb ook wel van collega's gemerkt dat die daar nóg meer last van hadden dan ik, bijvoorbeeld omdat ze te maken kregen met discriminatie, wat bij mevrouw Simons een grote rol speelde. Dus ja, wel degelijk. Denk dan inderdaad aan het niet stellen van bepaalde vragen, maar ook aan het afleiden. We hadden het net over het voorstel over 2G, wat een best technisch vraagstuk is, waar je graag heel diep inhoudelijk op in wil gaan als Kamer. Ik heb de indruk dat dat soort heel erg belangrijke kwesties, die onze grondrechten raken en waar je heel veel werk aan verzet, vaak op de achtergrond raken, omdat er ook in de Kamer, in het debat, allerlei zaken gebeuren die raken aan akkefietjes. Dat is tot op de dag van vandaag natuurlijk nog steeds zo. Als ik als woordvoerder Jeugdzorg een lang debat heb over de financiën van de jeugdzorg, is daar nul aandacht voor. Op het moment dat er ergens een schandaal is, is daar ineens heel veel aandacht voor. Dat is wel de manier waar op het gaat. Dat heeft, denk ik, in de coronatijd een boost gekregen omdat "online" toen steeds groter is geworden, maar dat merkte ik destijds ook al. Het geldt ook voor ons 2G-verhaal. Ik weet nog wel dat we hebben geprobeerd om dat toen ergens groot in de media te krijgen. Daar was bijna geen aandacht voor. Pas toen 2G van tafel ging, zijn wij daar ook over geïnterviewd, terwijl we vooraf al heel veel informatie hadden en er al weken mee bezig waren. Maar als er een akkefietje of een schandaaltje was, kon ik daarna iedereen gaan antwoorden, ook de media.

De heer **Poortman**:

Maar dat is een dynamiek die verder gaat dan alleen tussen parlementariërs. U betreft daar ook de mediawerkelijkheid bij.

Mevrouw **Westerveld**:

Ja, waarmee ik niet zeg ... De media controleren ons; laat ik dat heel duidelijk maken. Zij controleren ons, maar waar mensen in de samenleving op aanslaan, wat er online gebeurt, waar we in de Kamer soms een groot spektakel van maken en hoe de Kamer op zo'n moment soms wordt gebruikt als theaterzaal, om vooral een onderwerp groot te maken, dat is natuurlijk ook een eigen verantwoordelijkheid, ook van de Kamer. Ik geef daarmee wel aan dat je controlerende taken daardoor soms ingewikkelder zijn, omdat bepaalde zaken weleens groot kunnen worden of een schandaal kunnen worden, en die zaken dan gewoon afleiden van onze controlerende taken en ook van die grote vragen die ik zonet al stelde, over grondrechten, over de vraag waar het kabinet nou op stuurt enzovoorts. Die vragen namelijk om veel meer techniek, die vragen soms om heel veel doorvragen en die vragen soms ook om lange, saaie debatten. En voor lange, saaie debatten is helaas nooit zo heel veel aandacht.

De heer **Poortman**:

Dan mijn vraag van zonet: wat zouden we daarmee als Kamer kunnen? Ik spreek even over "we", omdat we er natuurlijk met elkaar onderdeel van zijn en omdat wij dit ook namens de Kamer doen. Het delen van filmpjes van elkaar, is dat een kwestie van fatsoen of moet daarin genormeerd worden? Hoe kijkt u daarnaar?

Mevrouw **Westerveld**:

Deels zit het natuurlijk in ... Kijk, een Kamerlid is ... Deels is dat een verantwoordelijkheid van alle 150 Kamerleden, dus van ons, en van de fracties. Die verantwoordelijkheid zie ik heel erg. Je kan als Kamer wel een aantal zaken doen, zoals wetgeving veel serieuzer nemen. Ook in de tijd van corona zijn heel veel van de coronawetten ironisch genoeg in commissiezaalen behandeld. Commissiezaalen zijn net zo belangrijk als die plenaire zaal, absoluut, en we steken daar net zo veel voorbereidingstijd in, maar we weten wel dat commissiezaalen gewoon wat minder aandacht krijgen en ook wat minder oppoppen op het moment dat mensen naar de livestream van de Tweede Kamer kijken. Waarom hebben we dan die inhoudelijke wetgevingsdebatten over coronawetten niet vaker in de plenaire zaal gedaan en een coronadebat misschien eens wat vaker in een commissiezaal? Daar kan je als Kamer natuurlijk wel degelijk een rol in spelen. We kunnen ook een rol spelen in de prioritering. Ik noemde zonet de groepen die vergeten zijn in de coronaperiode. Laat ik daar de mensen met een verstandelijke beperking uit halen. Dat zijn behoorlijk wat mensen in Nederland, en dat zijn

niet alleen maar mensen die in een zorginstelling wonen. Heel veel van die mensen zijn gewoon onderdeel van onze samenleving. Ze moeten alleen wat meer moeite doen om mee te komen. Ze hebben soms moeite met lezen en schrijven en ze ...

De heer **Poortman**:

Hoe brengt u dit in verband met de verharding in de Tweede Kamer?

Mevrouw **Westerveld**:

Ik probeer om aan te geven dat wij sommige onderwerpen veel minder prioriteit geven en daar veel minder vaak Kamerdebatten over hebben.

De heer **Poortman**:

Ik begrijp het.

Mevrouw **Westerveld**:

Dus mijn ... Maar goed, dat is misschien ook een hele politieke invulling. Ook de agendasetting van de Tweede Kamer heeft dus wel degelijk te maken met wat wij kunnen doen om die verharding tegen te gaan. Ook moeten we elkaar blijven aanspreken daarop, want het raakt onze democratie op het moment dat je bepaalde dingen niet goed kan zeggen of je bedreigingen krijgt. Natuurlijk raakt dat direct aan onze democratie. Op het moment dat journalisten hun werk niet meer goed kunnen doen omdat ze bedreigd worden of om andere redenen, raakt dat onze democratie, terwijl ik zo graag zou willen dat onze plenaire zaal de plek wordt in de Tweede Kamer – ik zeg bewust "wordt" – om al die moeilijke afwegingen met elkaar te kunnen maken en om die moeilijke besluiten met elkaar te kunnen nemen. Dat is die zaal, als je het mij vraagt, te weinig geworden, soms ook omdat zaken te snel een schandaal worden terwijl juist die moeilijke besluiten bij ons als volksvertegenwoordiging horen te liggen.

De heer **Poortman**:

Dank voor deze reflecties en uw antwoorden. Dan heb ik op dit punt verder geen vragen meer. Dank u wel.

De **voorzitter**:

Collega Lammers, heeft u op dit onderwerp nog vragen?

Mevrouw **Lammers**:

Ja, die heb ik. Ik zou toch nog even terug willen komen op die polarisatie. In

hoeverre speelden volgens u de uitspraken van de kabinetsleden of de minister-president of minister De Jonge mee in de polarisatie die ontstond?

Mevrouw **Westerveld**:

Wij vonden dat het kabinet vaak te stellig was over bepaalde zaken – ik heb het kabinet weleens "hardleers" genoemd – terwijl je je juist op het moment dat je zegt "we volgen de wetenschap" voortdurend aanpast aan wat je op dat moment vindt aan nieuwe inzichten. Dus ik vond het kabinet soms, te vaak met een bepaalde stelligheid zaken zeggen en dat heeft, denk ik, niet bijgedragen aan het begrip in de samenleving. Want soms weet je iets niet en dan hoop ik dat wij met elkaar, wij met elkaar en ook het kabinet, kunnen zeggen: we weten het niet zeker, maar we denken dat dit het beste is met de kennis die we nu hebben.

Mevrouw **Lammers**:

U zei net ook: in sommige debatten hebben we er dan voor gekozen om dan bijvoorbeeld helemaal niet meer te interrumperen. Hoe zou je dan, misschien ook in de toekomst, die groepen toch mee kunnen nemen? Nu worden ze eigenlijk een soort van buitengesloten, even in mijn eigen woorden, of misschien niet serieus genomen. Ik zoek even naar een goede omschrijving. Hoe zou je dan toch die groepen mee kunnen nemen?

Mevrouw **Westerveld**:

Kijk, iedereen heeft natuurlijk dezelfde spreektijd in de Tweede Kamer. Je hebt alleen als individueel Kamerlid vaak maar een beperkt aantal interrupties. Dan kan je ervoor kiezen om je interruptie op iets in te zetten om juist met elkaar te clashen of kan je ervoor kiezen om je interruptie in te zetten op een collega van een coalitiepartij die je bijvoorbeeld wilt bevragen op waarom bepaalde maatregelen wel of niet zijn genomen. Dat is de reden dat wij er soms voor hebben gekozen om te zeggen: het verhaal dat hier wordt gehouden – vaak was dat door iemand van Forum voor Democratie of de heer Van Haga – steunen we niet. Dat heb ik soms gezegd. Maar heel vaak heb ik er ook voor gekozen om die vaak vier interrupties, vier keer doorvragen, op een andere manier te gebruiken door een coalitiepartij te bevragen, wat ik op dat moment als lid van de oppositie misschien ook meer mijn taak vond. Dat is misschien wel een nuancering. Ik denk dat heel veel groepen het podium hebben in de Tweede Kamer. Ik denk dat de allergrootste groep die vergeten is de mensen met een beperking zijn en ook de jongeren die ernstige problemen hebben. En hoe komt dat? Omdat zij zich op een veel minder goede manier kunnen laten vertegenwoordigen. Dat

geldt natuurlijk al helemaal voor mensen die in een instelling zitten. Dus ik denk juist dat die groepen veel minder gehoord worden in de Tweede Kamer en dat behoorlijk wat partijen het geluid van de coronacritici vertegenwoordigden.

Mevrouw **Lammers**:

Oké. Dank u wel.

Mevrouw **Westerveld**:

Mag ik daar nog één ding aan toevoegen? Dat gaat over het onlinedeel. Dat is misschien een antwoord op de heer Poortman. Meneer Poortman stelde mij net een vraag over polarisatie en op welke manier je daar als Kamer aan kan bijdragen. Ik heb een aantal keer online daar een punt van gemaakt en dat ging bijvoorbeeld over moties die werden ingediend die naar mijn gevoel vooral het doel hadden om de onvrede in de samenleving verder aan te wakkeren. Dan noem ik even een motie over dat een coronatoegangsbewijs nooit buiten andere settings gebruikt mag worden – die was van Forum voor Democratie – of een motie over dat er nooit een vaccinatieplicht mag worden ingevoerd. Dat zijn moties waar wij tegen hebben gestemd. Hoe komt dat? Omdat dat nooit door iemand is geopperd, het daar niet in het debat over is gegaan. Als je dan een motie hebt met "de Kamer, gehoord de beraadslaging" en "vindt dit"... Ik vind dat wij in de Kamer op het moment dat je ergens helemaal niet het debat over voert, dat je er niet met elkaar de overweging over deelt en dat iets helemaal geen voorstel is, daar ook geen moties over moeten indienen om vervolgens voor, in mijn woorden, eigen gewin te gebruiken. Ik heb daar een aantal keer online wel een punt van gemaakt en uitgelegd hoe dat naar mijn idee – we noemden dat "wappermoties", moties om mee te wapperen – werkt en hoe de Kamer op die manier juist bijdraagt aan het aanwakkeren van die polarisatie. "Als Kamer" zeg ik, dus: de fracties in de Kamer. Ik noemde er net een aantal bij naam. Dat is een hele ingewikkelde om mee om te gaan. Ik heb daar ook nog niet een pasklare oplossing voor, behalve dat we hier met elkaar beducht voor zijn en dat we als Kamer en als individuele Kamerleden ook goed nadenken over op welke manier je het beste doet wat goed is voor Nederland en niet de polarisatie verder aanwakkert.

De heer **Poortman**:

Dank. Ik reageer daarop omdat u reageerde op mijn vraag, dus ik dank u daarom voor deze aanvulling.

De **voorzitter**:

Mevrouw Westerveld, hiermee zijn we aan het einde gekomen van dit openbare verhoor. Dank voor het beantwoorden van de vragen van de commissie. Ik verzoek de bode om de getuige en haar bijstandsverlener naar buiten te leiden.

(Mevrouw Westerveld wordt naar buiten geleid door de bode.)

De **voorzitter**:

Vanwege agendatechnische redenen vindt het eerstvolgende openbare verhoor niet vrijdag plaats, maar maandag 31 augustus om 10.00 uur in de ochtend, met voormalig vicepremier Carola Schouten. Later vandaag maak ik namens de commissie nog bekend welke vijf andere getuigen worden opgeroepen.

Ik sluit de vergadering.

Sluiting 16.36 uur.